

Irak 2011

Resmi Adı	Irak Cumhuriyeti
Başkent	Bağdat
Yüzölçümü	437.072 km ²
Nüfus	31.129.000
GSYH	115,4 milyar dolar
Hükümet Biçimi	Federal Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Celal Talabani
Dışişleri Bakanı	Hoşyar Zebari
Türkiye Büyükelçisi	Abdülmir Ebu Tabih
Askeri Harcamalar	4,663 milyar dolar
Asker Sayısı	191.157

Etnik Yapı

Arap	% 75
Kürt	% 17
Türkmen	% 6
Diğer	% 2

Dini Yapı

Şii	% 62
Sünni	% 36
Diğer	% 2

Petrol Üretimi	2,62 milyon varil/gün
Petrol Tüketimi	0,69 milyon varil/gün
İhracat	82,77 milyar dolar
İthalat	53,93 milyar dolar

Irak 2011

Rıdvan Kalaycı

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

2011 yılında Ortadoğu'yu etkisi altına alan Arap Baharı'nın Irak'taki yansımaları yerel ve ulusal hükümete karşı protesto gösterilerinin yapılması ve bazı illerde valilerin değişmesi şeklinde olmuştur. Bağdat yönetimi, Suriye ve Bahreyn örneğinde olduğu gibi diğer bölge ülkelerindeki halk hareketlerine farklı reaksiyonlar geliştirirken, kendi içerisindeki göstericilere sert karşılık vermiştir. Bu bağlamda kimlik-sel farklılıklar daha fazla belirginleşmeye başlamış, federal yönetim istekleri artmış ve belirli gruplara tanınan ayrıcalıklar Irak'taki çatışma ortamını tetiklemiştir. ABD'nin askerlerini Irak'tan çekmesinin ardından Maliki'nin uygulamış olduğu politikalar, Irak siyasetini içinden çıkılmaz bir hale dönüştürmüştür. Diğer yandan siyasi krizlere rağmen Irak, 2011 yılında ekonomik olarak 2003 savaşı öncesi rakamları yakalamış, gerek petrol üretimi gerekse ülkeye gelen yabancı yatırım miktarında önemli derecede artış sağlamıştır. ABD'nin Irak'tan askeri olarak çekilip nihai karar verici pozisyonundan dış dengeleyici konumuna gelmesi, bölge ülkelerinin Irak'ta daha etkin olmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı | Maliki | Kimlik-sel Farklılıklar | Irak Siyaseti | ABD'nin Askerlerini Çekmesi

Iraq 2011

Abstract

Reflections of Arab Spring –effected the whole Middle East region in 2011- on Iraq occurred as demonstrations which protest national and local governments and changing governors in some cities. While Baghdad management showed different reactions against demonstrations in other regional countries as in the example of Syria and Bahrain, intervened so strong against demonstrators in its own territory. Hereby, identical differentiations started to become more clear, demands for federalism increased and privileges which were favored to main groups accelerated conflict possibilities in Iraq. Maliki's policies which were implemented after US withdraw its soldiers from Iraq, transformed Iraq politics to more chaotic situation. On the other hand although political crisis, It economically reached 2003 figures in 2011, provide increase on both oil production and quantity of foreign investment. Changing of US' status in Iraq from "final decision maker" position to "foreign balancing power", caused regional countries to become more effective in Iraq.

Keywords: Arab Spring | Maliki | Identical Differentiations | Iraq Politics | Withdrawal of US Soldiers

İç Politika

Arap Baharı ve Siyasi İstikrarsızlık

T unus’la başlayıp tüm Ortadoğu bölgesini etkisi altına alan halk hareketlerinin etkilediği ülkelerden biri de Irak olmuştur. Özellikle 2011 yılının ilk yarısında Irak’ın çeşitli bölgelerinde gösteriler düzenlenmiş ve bu gösteriler Irak hükümetinin bazı konularda revizyona gitmesine neden olmuştur. Hükümetle ilgili olarak yolsuzluk, işsizlik, devlet işlerinin yetersizliği, güvenliğin sağlanamıyor olması gibi konular üzerinde yoğunlaşan protesto gösterileri, Irak hükümetini, kararlarını ve uygulamalarını gözden geçirmeye zorlamıştır.

Halkın yönetime karşı “Öfke Günü/Öfke Cuması” adıyla 25 Şubat’ta yaptığı gösteriler tam anlamıyla bir patlamaya neden olmuştur. Hükümetin gösterilere karşı sert tutumu Irak’taki şiddet olaylarının ve gösterilerin artmasına neden olmuştur. Hükümete bağlı güçlerin söz konusu sert müdahaleleri neticesinde 8 kişi hayatını kaybederken 277 kişi de yaralanmıştır. Ayetullah Ali Sistani, Kazım el-Hariri ve Muhammedi Yakubi gibi Irak’ın önde gelen dini liderlerinin halkın gösterilere katılmaması yönünde yaptıkları çağrıya rağmen ilerleyen günlerde gerçekleştirilen gösterilere katılanların sayısı hızla artmıştır.¹ Gösteriler nedeniyle zor duruma düşen Maliki, halkın tansiyonunu düşürebilmek için revizyona gidileceğini, 27 Şubat’tan itibaren 100 günlük süre içerisinde hükümetin politikalarının gözden geçirileceğini ve gerekenin yapılacağını söylemiştir.

Halkın yönetime tepkisi diğer şehirlerde de kendini göstermiştir. Basra şehrinde Sadr yanlıları Basra valiliğine girerek Maliki yanlısı olan vali Seltağ

Abut'un, Basra'nın kaynaklarını doğru kullanmadığını, bu kaynakları halk için harcamadığını ve yolsuzluk yaptığını iddia ederek Maliki'den Basra valisinin değiştirilmesini talep etmiştir. Vali Abut, daha sonra Maliki'nin de bas-kıları sonucunda istifa etmek zorunda kalmıştır.²

Irak hükümetinin ve yerel yönetimin hizmetlerinin protesto edildiği bir diğer şehir Kerkük olmuştur. Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kerkük'teki gösteriler neticesinde Kerkük valiliğine Necmettin Kerim, Kerkük İl Meclisi Başkanlığına da Hasan Turan getirilmiştir. Fakat Kerkük'teki gerilim valinin değişmesiyle son bulmamıştır. Araplar, Kürtler ve Türkmenlerin kendilerine karşı işbirliği yaptığını, Irak'ın birçok kesiminde olduğu gibi burada da kendilerinin dışlanacaklarını ve diğer şehirlerde Şiiilerle meydana gelen çatışmalar gibi Kerkük'te de çatışmaların olabileceğini iddia etmişlerdir. Nitekim Kerkük valisinin değişmesine giden süreçte etkili olan durum, Sünnilerden oluşan Sahva güçlerinin Kerkük kent merkezine girmeye çalışmasına karşın Peşmerge kuvvetlerinin güneyden kent merkezine gelerek burada konuşlanmaları olmuştur. Sorunun büyümeden çözülmesi için çaba sarf eden merkezi hükümet, Kerkük valisini değiştirerek olayları yatıştırmıştır.³

Arap Bahan'nın etkisi sadece merkezi hükümetle sınırlı kalmamıştır. Ayrıca bölgesel Kürt yönetimine karşı ayaklanmalar da meydana gelmiştir. Özellikle Süleymaniye'de yoğunluk kazanan gösteriler uzun süre devam etmiş, hatta bu gösteriler sırasında bazı can kayıpları yaşanmıştır. Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) bürolarına saldırılar yapılmış, bu saldırıların İran destekli Goran hareketi tarafından yapıldığını iddia edilmesi bölge siyasetini karıştırmıştır. KDP ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne (KYB) muhalif partiler bölgesel Kürt yönetiminin feshedilmesini ve tekrar seçimlerin yapılmasını talep etmişler, ancak bu talepleri yerine getirilmemiştir. Gösteriler kısa süreli de olsa bastırılmış, muhalefetle yapılan görüşmeler neticesinde gerginlik azalmıştır.⁴

Şubat ayındaki gösterilerin ardından Maliki'nin revizyona gideceğini ve hükümetin 100 günlük süre içerisinde uygulamalarını gözden geçirip gereken neyse yapacağını söylemesine rağmen bu süre zarfında kayda değer ilerleme sağlanamamıştır. Hükümet içerisindeki siyasi gruplar arasında anlaşmazlıklar devam etmiş, meydana gelen herhangi bir olayla ilgili olarak bir grup diğerini suçlamaya devam etmiştir. Söz konusu anlaşmazlığa Irak hükümetinin yapısı da etki etmiştir. Her grubun temsil edilmesi için oluşturulan kabinede 46 bakan bulunmaktadır. Bu da karar mekanizmasının düzgün çalışmamasına neden olmaktadır. Çünkü Iraklı yetkililer kendi grup kimlikleri üzerinden hareket edip kendi grubuna mensup insanların çıkarlarını daha fazla öne çıkarmaya çalışmaktadırlar. Bu soruna çözüm bulmak için Irak Parlamentosu 30 Temmuz 2011 tarihinde almış olduğu kararla 17 Bakanlık feshetmiştir. Ancak daha sonra 'Parlamento İlişkileri, Kadınlar ve Vilayetlerden Sorumlu bakanlıkların görevlerine devam etmesine karar verilmiştir.⁵

ABD'nin askerlerini Irak'tan tamamen çekmesinin ardından Irak içerisindeki siyasi kriz daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Zorlu bir seçim ve hükümet kurma sürecinin ardından hükümet içerisinde çoğunluğu ele geçiren Şii blok ile Sünni blok arasındaki gerginlik, Maliki'nin kendisine yönelik suikast planlamaktan ve terör eylemlerinin artmasından sorumlu tuttuğu Sünni kökenli Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık el-Haşimi'ye yönelik yurt dışına çıkış yasağı ve tutuklama kararı aldırmasıyla daha fazla artmıştır. Maliki'nin girişimleri Haşimi'yle sınırlı kalmamıştır. Ayrıca Başbakan Yardımcısı Salih el-Mutlak ve Maliye Bakanı Rafi el-İsavi hakkında benzer suçlamalarda bulunulmuştur.⁶ Maliki'nin krizi tırmandırması ve tüm Sünni kökenli yetkilileri yakın takibe aldırması, Iraklıya listesinden seçilmiş olan 8 bakanın hükümetten çekilmesiyle ve ayrıca Sünni Kürt kökenli milletvekillerinin meclis çalışmalarına katılmayacaklarını açıklamasıyla sonuçlanmıştır.⁷

Ülke, siyasi elitlerin politikaları yüzünden krizi aşmak için bir orta yol bulmak yerine daha kaotik bir ortama sürüklenmektedir. Başbakan Maliki, bakanların çekilmesi karşısında geri adım atmamış, bu bakanların görevlerine dönmeleri halinde yerlerine yenilerinin atanacağını söylemiştir. Ancak Maliki'nin uygulamalarına sadece Sünniler karşı çıkmamıştır. Aynı zamanda Haşimi ve suçlanan diğer Sünnilere destek veren ve merkezi hükümetin bu isimlerin tutuklanması yönündeki taleplerini kabul etmeyen bölgesel Kürt yönetimi, Maliki hükümetinin otoriter ve ülke birliğini sabote eden bir anlayışa yöneldiğini savunmuştur. Kürt yönetimi zaten Irak anayasasının 63. maddesine göre cinayetle suçlanmadıkça veya suçüstü hali bulunmadıkça milletvekillerinin tutuklanabilmeleri için meclis tarafından nitelikli çoğunluğun kararıyla söz konusu milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılacağını ifade etmiştir.⁸

Sünni-Şii Gerginliği

Saddam Hüseyin döneminde mevcut olan Sünni-Şii gerginliği/rekabeti ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra da değişmemiş, hatta Washington yönetiminin askerlerini Irak'tan çekmeye başlamasından ve Başbakan Nuri el-Maliki'nin uyguladığı politikalarından dolayı Sünni-Şii gerginliği daha fazla derinleşmiş ve ülkeyi daha zor şartların içerisine sürüklemiştir.

ABD'nin askerlerini 15 Aralık'ta resmi olarak çekmesinin ardından Irak'taki etnik gruplar arasındaki ayrım ve siyasi belirsizlik daha net şekilde ortaya çıkmıştır. Nuri el-Maliki'nin, 16 Aralık'ta, yani Amerikan askerlerinin çekilmesinden bir gün sonra Sünni yöneticileri hedef alan girişimleri ülkeyi mezhepsel çatışmanın eşiğine getirmiştir. Maliki, 28 Kasım'da meydana gelen patlamaların doğrudan kendisini hedef aldığını ve bu saldırıların arkasında Sünni liderlerin olduğunu ileri sürmüştür. Buna bağlı olarak Yüksek Mahkeme, Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık el-Haşimi'ye yurt dışına çıkış yasağı koymuş, ardından da tutuklama kararı almıştı. Maliki'nin uygulama-

ları bununla sınırlı kalmamıştır. Daha sonra bu baskı politikaları Başbakan Yardımcısı Salih el-Mutlak ve Maliye Bakanı Rafi el-İsavi'ye karşı devam etmiştir. Maliki'nin politikalarına karşı, Irakıye Listesi'ne bağlı bakanlar, hükümetten çekilirken hem Sünni hem de Kürt vekiller, meclis çalışmalarına katılmayacaklarını açıklamışlardır. Bu şekilde, hem parlamenterlerin yargılanması için meclis yeter oy sayısının sağlanmasını engellemiş hem de Maliki'nin politikalarına karşı boyun eğmeyeceklerini göstermişlerdir. Siyasi gruplar arasındaki gerginliğin zirve yaptığı bir dönemde, 22 Aralık'ta başkent Bağdat'ın Şii bölgelerinde gerçekleştirilen bombalı saldırılar neticesinde 70 sivil hayatını kaybetmiştir.⁹ Bu durum ABD'nin askerlerini çekmesinin ardından Irak'ın iç siyasal bütünlüğünü sağlayabilmesinin zor olacağını sinyallerini vermekteydi.

Maliki'nin politikalarına karşı Sünni bloğun verdiği bir diğer tepki de çoğunlukta oldukları bölgelerde, federe devletleri kurabileceklerini söylemeleri olmuştur. Bu kapsamda Selahattin İl Meclisinin, federe bölge kurulması yönünde almış olduğu kararın ardından Diyala ve Anbar İl Meclisleri de aynı kararı almıştır. Özerk bölge taleplerinin artmasını Şiiilerin merkezi gücünü zayıflatabilecek bir gelişme olarak gören Şii liderler, bu yöndeki taleplerini kısmışlardır. Ancak bu kamplaşmalar, Irak siyasetindeki önceliğini 2012 yılında koruyacak gözükmemektedir.¹⁰

Maliki, Haşimi'yi teröre destek vermekle suçlarken Haşimi ise içinde bulunduğu durumu İran'a bağlamaktadır. Haşimi, yerel basın organı *Sunaria News*'e yaptığı açıklamada, İran'ın Irak'taki nüfuzuna hep karşı durmasının ve savaştıran Sünnileri barışçı hale dönüştürmek için verdiği çabaların bedelini çok ağır ödediğini belirtmiştir. Haşimi, İran'ın Irak'taki nüfuzunu gözlemlediğini, İran Genel Kurmay Başkanı'nın, "ABD Irak'tan çekildikten sonra İran'ın Irak'taki nüfuzunun genişleyeceğini" söylediğini anımsatarak bunlara karşı çıkmasının bedeli olarak Maliki yönetimi tarafından hakkında suçlamalarda bulunulduğunu ifade etmiştir.¹¹

Diğer yandan Sünni-Şii gerginliği başta olmak üzere Irak içerisindeki etnik gruplar arasında süregelen gerginliğin önüne geçilebilmesi için Türkiye de yoğun bir çaba sarf etmektedir. Türkiye, Telafer'deki Sünni ve Şii gruplar arasındaki sorunların çözümüne ilişkin her iki gruptan temsilcilerin katıldığı görüşmelere ev sahipliği yapmıştır. Telafer'de Sünni-Şii çatışmasını sona erdirmek için kurulan Milli Barış Komisyonu, 2 Şubat 2011 tarihinde İstanbul Hilton Otel'de toplanmıştır. İki gün süren görüşmelerin ardından yapılan basın toplantısına Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye Musul Başkonsolosu Ahmet Yıldız, Telafer Milletvekilleri ve Telafer'deki Şii-Sünni liderler katılmıştır. Davutoğlu Telafer'in mezhep kavgasından dolayı 2 bin şehit verdiğini, artık bu olayların bir daha gerçekleşmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Şii tarafın temsilcisi olarak toplantılara katılan Irak İslam Yüksek Konseyi Musul Milletvekili Şeyh Taki el-Mevlai Türkiye'nin her zaman

yanlarında olduğunu ve kuracağı üniversite ile Telaferli gençlerin terör nedeniyle başka yerlere gitmesinin önüne geçilip Telafer’de eğitim alacaklarını söylemiştir. Sünni tarafın temsilcisi Irak Türkmen Cephesi Musul Milletvekili Nebil Harbo ise asıllarının Türk olduğunu, bugüne kadar birçok baskıya maruz kaldıklarını ve Sünni-Şii mezhep meselesiyle 8 yıldır birçok vatandaşlarının öldürüldüğünü söylemiştir. Harbo, eğer bu şekilde devam etseydik bugün bütün Irak’ın birbirine gireceğini, kendilerininse barış içerisinde yaşamak istediklerini belirtmiş ve Türkiye’nin bu konudaki yardımlarından dolayı teşekkürlerini iletmiştir.¹²

El-Kaide’nin Irak’ta yeniden yükselişi mi?

ABD’nin Irak’tan tamamen çekilmesinin hemen ardından Bağdat’ta meydana gelen ve çoğunluğunu güvenlik güçlerinin oluşturduğu 70 kişinin ölümüne neden olan bombalı saldırıların el-Kaide terör örgütü tarafından üstlenilmesi, yeni dönemde bu örgütün Irak içerisinde daha aktif olacağına sinyali gibiydi. Zira şuan ki Irak, el-Kaide için çok uygun bir ortam sunmaktadır. Irak parlamentosunun nadiren bir araya gelmesi, hükümetin parlamentoyu çok fazla umursamaması, parlamentonun sorgulamalarına boyun eğmemesi, yetkilerin çoğunu elinde bulundurmasının yanı sıra Başbakan Nuri el-Maliki’nin kendi yandaşlarını daha ön planda tutması ve buna bağlı olarak liberal ve laik akımlarla birlikte Sünni mezhebine mensup blok ve grupları marjinalleştirerek ülke içerisindeki ayrışmanın tetikleniyor olması el-Kaide’ye oldukça uygun şartlar sunmaktadır. Nitekim Bağdat’ta meydana gelen 14 patlamanın ardından el-Kaide tarafından yayınlanan bildiride, mevcut şartların el-Kaide’nin Irak’a dönmesi için uygun olduğu ifade edilirken, örgütün amacının Irak’ın siyasi elitlerinin, birlikte yaşama, sivil devlet ve olgun yönetim kurma, vatandaşların yaşam standartlarını iyileştirme ve bütün zaruri ihtiyaçlarını karşılama noktasında başarısız kaldıklarını göstermek olduğu dile getirilmektedir.¹³

Maliki’nin uyguladığı politikaların Irak’ın istikrarından ziyade el-Kaide’nin işine yaradığını söylemek çok da abartılı bir söylem olmayacaktır. Örneğin işgalden sonra ABD hükümetinin kurduğu ve el-Kaide ile savaşması için maddi destek sağladığı Sünni “Sahva” güçlerinden olan 80 bin civarında insanın ortada bırakılıp bu insanların Irak ordusu veya güvenlik güçleri içerisinde dâhil edilmemesi Sünniler arasında el-Kaide’ye karşı güvenin tekrar artmasına neden olmaktadır.¹⁴

Güvenlik Olayları

Irak, ABD işgalinin başlamasından bu yana devamlı bombalı saldırıların yaşandığı, adeta bombalı bir saldırının sıradan bir olay olarak görülmeye başlandığı ülke konumuna gelmiştir. Örneğin Türkiye’de birkaç kişinin ölmesi veya yaralanmasına neden olan patlamalar çok fazla gündeme gelirken Irak’ta ancak onlarca insanın hayatını kaybettiği saldırılar medyada kendine yer bu-

labilmektedir. 2011 yılı da önceki yıllar gibi patlamaların yaşandığı ve çok sayıda Iraklı vatandaşın hayatını kaybettiği bir yıl olmuştur.

Bu saldırıların ilki 18 Ocak 2011 tarihinde Tikrit'te meydana gelmiştir. Üzerinde patlayıcı madde taşıyan canlı bomba, başkentin kuzeyinde, polis merkezinin önünde saldırıyı gerçekleştirmiştir. Patlamamın, insanların şehir merkezine giriş için sıra beklediği bir kontrol noktasında gerçekleşmiş olması, ölü ve yaralı sayısının yüksek olmasına neden olmuştur. 65 kişinin öldüğü 160'dan fazla kişinin de yaralandığı bu saldırının ardından Tikrit Devlet Hastanesi, gelen yaralılara yetişememiş, birçok yaralı Selahattin ve Kerkük hastanelerine yönlendirilmiştir.¹⁵ Bu saldırılardan 10 gün sonra bu sefer Şii-lerin çoğunlukta olduğu Şule başta olmak üzere Bağdat'ın çeşitli bölgelerinde meydana gelen patlamalarda 51 kişi ölmüş, 121 kişi de yaralanmıştır. Şule'de gerçekleşen saldırıdan sonra halk, güvenlik kuvvetlerine karşı duyduğu güvensizlik ve nefreti güvenlik güçlerine taş fırlatarak göstermiştir. Tikrit'teki saldırıların aksine Şiilere yapılan saldırıları üstlenen bir grup çıkmamıştır. Ancak hükümet yetkilileri el-Kaide ve diğer aşırı Sünni grupların bu saldırıları gerçekleştirdiğini ve saldırıları yapanların gerçek niyetlerinin ülkeyi etnik çatışma içerisine sürüklemek olduğunu belirtmiştir.¹⁶

Şiilere karşı yapılan bir diğer saldırı da 12 Şubat'ta Samarra¹⁷ kentinde meydana gelmiştir. Üzerinde bomba taşıyan saldırgan tarafından, el-Askari'nin ölüm yıldönümü nedeniyle bu şehri ziyaret etmek isteyen Şii hacılara karşı gerçekleştirilen saldırı sonucunda 48 Şii hacı ölümlerine 80 kişi de yaralanmıştır. Bölgedeki hükümet destekli Sünni Sahva milis kuvvetlerinin lideri olan Mecit Abbas, Şiilere yapılan saldırının el-Kaide tarafından düzenlendiğini, bu örgütün amacının Samarra'daki barış ve istikrarı bozmak olduğunu söylemiştir.¹⁸ Bu saldırıdan sadece 4 gün sonra Diyala şehrinde 13 kişinin hayatını kaybettiği bir saldırı daha gerçekleşmiştir.¹⁹

Bunun yanında 18 Ocak'ta 65 kişinin hayatını kaybettiği saldırıyla sarsılan Tikrit'te ikinci bir şok da 29 Mart'ta yaşanmıştır. Patlayıcı maddeleri üzerine bağlayan canlı bomba toplantı halinde olan Tikrit İl Meclisi'ne saldırı düzenleyerek aralarında birçok meclis üyesi ve gazetecinin olduğu 41 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Meclisin toplantı halinde olması ölü sayısının artmasında önemli bir etken olmuştur. Güvenlik kuvvetlerinin olay yerine gelmesinden sonra çıkan çatışmalarda 17 kişinin daha hayatını kaybetmesiyle ölü sayısı 58'e yükselmiştir.²⁰

Mayıs ayıyla birlikte yapılan saldırılar daha komplike bir hal almaya başlamıştır. Aynı anda farklı şehirlerde, farklı bina ve yerlerde saldırılar gerçekleştirilmiştir. 22 Mayıs Pazar günü Irak resmi kurum ve kuruluşlarından sivillere ve ABD askerlerine kadar 17 farklı noktanın hedef alındığı saldırılar gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıların aynı zamanda İngiltere'nin askeri operasyonlarını sonlandırdığı, ABD'nin askerlerini Irak'tan çekmesi ve Iraklı güvenlik kuvvetlerinin kontrolü ele alması tartışmalarının yaşandığı bir dönemde

gerçekleşmesi dikkate alınması gereken bir husustur. Ayrıca Irak Başbakanı Nuri el-Maliki, saldırılar gerçekleşmeden önce Irak siyasi liderleriyle, Amerikan askerlerinin Irak'ta kalıp kalmamasıyla ilgili Mayıs ayında görüşmelerde bulunacağını söylemişti. Bu açıklamalardan sonra 17 farklı noktada bombaların patlatılması, Irak'ın güvenlik konusundaki zafiyetini ve güvenliğini tek başına sağlamasının ne derece zor olduğunu ortaya koymaktaydı. Saldırıları bomba yüklü araçlar ve yollara döşenen bombalarla gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıların ilki Bağdat'ın güneydoğusunda federal polis karargâhının yanında gerçekleştirilmiş, ikincisi Bağdat'ın doğusunda İçişleri Bakanlığı'na ait bir konvoya karşı yapılmıştır. Bunun hemen akabinde Bağdat'ın Tacî semtinde devriye görevinde bulunan ABD askerlerini hedef alan saldırılar gerçekleştirilmiştir. Saldırıdan sonra siviller ile Iraklı güvenlik güçlerinin olay yerine geldiği anda ikinci bir bombanın daha patlatılması sonucu 12 kişi hayatını kaybetmiş, 23 kişi de yaralanmıştır. Kanlı Pazar olarak da adlandırılan bu günde toplam 19 kişi hayatını kaybetmiş, 80 kişi de yaralanmıştır.²¹

Haziran ayında ise Sünnî ve Şii'lerin ibadethanelerini hedef alan eylemler gerçekleştirilmiştir. Irak'ın etnik çatışma içine sürüklenebilmesi için yapıldığı söylenebilecek olan bu saldırılardan Tikrit'teki Sünnîlerin gittiği camiye yapılan saldırıda 15 kişi hayatını kaybederken 18 kişi yaralanmıştır.²² Diğer yandan Bağdat'ın bir Şii mahallesinde 3 farklı noktada yapılan saldırılarda 21 kişi ölümlenirken 42 kişi de yaralanmıştır.²³ Haziran ayı 2011 yılının en kanlı aylarından biri olmuştur. Toplamda 271 kişi hayatını kaybederken 471 kişi ise yaralanmıştır.²⁴ Fakat Temmuz ayı da Haziran'dan farklı geçmemiştir. Bağdat'ın Tacî semtinde 35 kişinin hayatını kaybettiği saldırılarla başlayan Temmuz ayı içerisinde gerçekleştirilen saldırılar neticesinde toplam 259 kişi ölümlenirken 453 kişi de yaralanmıştır. Irak Savunma ve İçişleri Bakanlıklarının açıkladığı verilere göre ölenlerin 159'u sivil, 44'ü asker, 56'sı ise polistir.²⁵

Ağustos ayında yapılan saldırılar yine Sünnî ve Şii bölgelerinde yoğunluk kazanmıştır. Gazaliye semtinde Sünnîlerin kullandığı camiye yapılan saldırıda 28 Iraklı hayatını kaybederken 37 Iraklı da yaralanmıştır.²⁶ Ağustos ayının en kanlı günü ise Kut, Tikrit, Tacî, Necef, Bakubu, Kerkük, Ramadi, Kerbela, Han Beri Saad, İskenderiye, Musul ve Bağdat'ta saldırıların gerçekleştiği 15 Ağustos günü olmuştur. Kent merkezlerinde bomba yüklü araçlarla gerçekleştirilen saldırılar neticesinde 66 kişi hayatını kaybetmiş, 230 kişi de yaralanmıştır. Ağustos ayının genelinde ise toplam 295 kişi saldırılar neticesinde hayatını kaybetmiş, 399 kişi ise yaralanmıştır.²⁷

İç istikrarını bir türlü sağlayamayan Irak'ta bombalamalar 2011'in sonuna kadar devam etmiştir. Eylül ayında Anbar vilayetinde Şii hacıları taşıyan araçların silahlı saldırıya uğraması sonucu 22 kişi,²⁸ 12 Ekim'de başkent Bağdat'ta bomba yüklü araçla ve canlı bomba tarafından gerçekleştirilen saldırıda 28 kişi,²⁹ 27 Ekim'de Bağdat yakınlarındaki Sıla bölgesinde yapılan saldırı neticesinde 38 kişi³⁰, 26 Kasım'da Ebu Garib'i Bağdat yakınlarındaki

Felluce kentine bağlayan yol ile Bağdat merkezindeki bir mahallede gerçekleştirilen saldırılarda 15 kişi, 5 Aralık'ta yine Sıla semtinde meydana gelen patlama neticesinde 30 kişi ve 22 Aralık'ta başkent Bağdat'ta gerçekleştirilen koordineli saldırılarda 68 kişi hayatını kaybetmiştir.³¹

Ekonomi

Savaş sonrası iyice bozulan Irak ekonomisi, son yıllarda güvenliğin önceki yıllara nazaran daha fazla sağlanmaya başlaması ve yabancı yatırımların ülkeye giriş yapmasıyla birlikte canlanmaya başlamıştır. Özellikle enerji sektörü başta olmak üzere inşaat, altyapı gibi alanlarda artan ekonomik hareketlilik, uzun dönemli mali yapının güçlendirilmesi, hayat standartlarının yukarıya çekilmesi ve sürdürülebilir kalkınma, merkezi hükümetin reformları hayata geçirmesine bağlı durumdadır. Dış ticaret gelirlerinin %80'inin ve hükümet gelirlerinin %90'ının sağlandığı petrol sektörü üzerinden devlet merkezli şekilde yürütülen bir ekonomik düzen söz konusudur. Ekonominin petrole bağımlı olmasından dolayı, petrol gelirleri yüksek oldukça artan bir gelirden bahsetmek mümkün olacak, ancak petrol gelirlerindeki herhangi bir düşüşte Irak ekonomisi bundan fazlasıyla etkilenebilecektir.

2011 yılı Irak ekonomisini genel olarak ele aldığımızda, petrol fiyatlarının 110 dolar civarında seyretmesinin ekonomik gelire olumlu etkisini görürüz. 2009 yılında 112 milyar dolar, 2010 yılında 115 milyar dolar olan GSMH, 2011 yılında 127,2 milyar dolara çıkmıştır. Ekonomik büyüme oranı ise %9,6 olmuştur. Irak'ın 2011 yılı temel ekonomik göstergeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Irak'ın 2011 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri

GSMH(milyar \$)	127,2	İşsizlik Oranı (%)	15
Kişi Başı Milli Gelir (\$)	3.900	Elektrik Üretimi (kWh)	48,96
İhracat (milyar \$)	78,38	Elektrik Tüketimi (kWh)	55,66
İthalat (milyar \$)	53,93	Petrol Üretimi (Milyon Varil/gün)	2.642
Büyüme Oranı (%)	9,6	Petrol Tüketimi (Milyon Varil/gün)	0,694
Enflasyon Oranı (%)	6	Doğalgaz Üretimi (Milyar m ³ /gün)	1,3
İş Gücü (milyon kişi)	8,9	Doğalgaz Tüketimi (Milyar m ³ /gün)	1,3

Kaynak: "Middle East: Irak", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>, 20 Haziran 2012, adresinden derlenerek oluşturulmuştur.

Mevcut şartlar altında Bağdat yönetimi, dünyanın önde gelen petrol şirketleriyle yaptığı/yapacağı anlaşmalarla petrol üretimini ve buna bağlı olarak gelirlerini artırma imkânına sahip olabilecektir. Fakat bunun için yeni boru hatlarının döşenmesi, eski hatların elden geçirilmesi ve yabancı yatırımcıyı çekmek için uygun şartların sağlanması gerekmektedir. Ayrıca petrol ve doğalgaz haricindeki sektörlerde yatırım yapmak zorunda olan Irak'ın, işsizlik sorununa da çözüm bulması gerekmektedir. Çünkü işsizlik sorunu uzun süredir varlığını devam ettiren önemli bir meseledir. 2009 yılında %15,3 olan işsizlik oranının 2011 yılında %15 civarında olması, Irak Hükümeti'nin mevcut süreç içerisinde istihdamı artıracak önemli adımlar atmadığını göstermiştir.³² Bağdat yönetimi bu husustaki adımları iç siyasi yapının da olumsuz etkisiyle ancak çok yavaş atabilmektedir.

Yukarıdaki tabloda dikkat edilmesi gereken bir husus da Irak'ın petrol üretiminde gelmiş olduğu noktadır. Irak, 2003 yılındaki işgalden önce günlük ortalama 2,5 milyon varil petrol üretirken 2011 yılında 2,6 milyon varillik üretimiyle savaş öncesi üretim miktarını ancak yakalamış bulunmaktadır. IMF'nin tahminlerine göre 2012 yılında Irak'ın 144 milyar dolarlık GSMH rakamlarına ulaşacağına öngörülmesi petrol üretiminin artacağına beklenildiğini göstermektedir.³³

Irak'ın içinde bulunduğu zorluklara rağmen Irak hükümeti, ülkenin kalkınması adına uluslararası şirketlerle 2011 yılında önemli anlaşmalar imzalamıştır. Bunlardan en önemlisi, petrol ve doğalgazın çıkarılması ve ihraç edilmesine yönelik olarak Royal Dutch Shell ve Mitsubishi şirketleriyle 17 milyar dolar tutarında 25 yıllık bir anlaşmanın imzalanmasıdır. Bu anlaşmaya göre; Basra bölgesindeki yatakların işletilmesi hakkı bu iki şirkete verilmekteydi.³⁴ Bu anlaşmaya ilaveten Shell şirketi Bağdat hükümetiyle görüşerek Irak genelindeki kaynakların bulunmasına ve alt yapının geliştirilmesine yönelik katkı sağlayabileceğini iletmiştir. Bu bağlamda %51'ini Irak'ın, %44'ünü Royal Dutch Shell ve %5'ini Mitsubushi şirketlerinin oluşturduğu Basra Gaz Şirketi (Basra Gas Company) adında ortak bir şirket kurulmasına karar verilmiştir.³⁵

Irak'ın ekonomik olarak toparlanmasında etkili olan diğer bir faktör ise, ülkeye yapılan yabancı yatırımların artmasıdır. 2010 yılıyla karşılaştırıldığında yabancı yatırımlar yaklaşık %40 artarak 55,67 milyar dolar olmuştur. Söz konusu artış içerisinde en büyük payı 12 milyar dolarlık yatırımla Güney Kore almıştır. ABD'nin de askeriye ve enerji konuları başta olmak üzere Irak'la ekonomik ilişkileri hızla artmaktadır. Bağdat yönetiminin ABD'den 2,3 milyar dolarında F-16 uçağı satın almak için anlaşmaya varması bu ilişkinin somut örneklerinden biridir.³⁶

Tablo 2: 2011 Yılı Irak'a Yapılan Yabancı Yatırım Miktarı

Ülke	Miktar (Milyar)	%Toplam
Güney Kore	\$12	%21,5
ABD	\$6,9	%12,4
Birleşik Krallık	\$4,1	%7,4
Hollanda	\$3,8	%6,9
Türkiye	\$3,7	%6,6
Almanya	\$3,2	%5,7
Çin	\$3,1	%5,6
Birleşik Arap Emirlikleri	\$3	%5,3
İtalya	\$2,8	%5,1
İran	\$2,2	%3,9

Kaynak: "Iraq's economy shows signs of growth", USA Today, 24 Haziran 2012

Dış İlişkiler

ABD ile İlişkiler: ABD Askerlerini Çekiyor

Irak savaşı başladığında on binlerce Amerikan ve İngiliz askeri Irak operasyonuna katılmıştır. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi bu iki ülkede de vatandaşlar ülkelerinin Irak'a yönelik askeri operasyonuna karşı çıkan gösterilerde bulunmuşlar, ancak operasyona engel olamamışlardır. İngiliz halkının karşı çıkışı, Londra yönetiminin askerlerini Irak'tan çekmesiyle gecikmeli de olsa karşılığını bulmuştur. Savaş başladığında 40.000 civarında askerini Irak'a gönderen İngiltere, 2009 yılı itibarıyla Irak'taki müdahale operasyonlarını sonlandırmış ve asker sayısını azaltmaya başlamıştır. Bu sayı 2011 yılında 170'e kadar düşmüş, sadece çok az sayıda askerin İngiliz elçiliğini korumak üzere Irak'ta kalmaya devam edeceği belirtilmiştir.³⁷ ABD'nin askerlerini çekmesi ise biraz daha uzun sürmüştür.

Dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un Mayıs 2003'te Irak Savaşı'nı zaferle tamamladıklarını ilan etmesinin ardından 8 yıl geçmesine rağmen ABD, Irak'taki askeri varlığını devam ettirmiş ve bu süreç içerisinde asker

kaybetmeye devam etmiştir. ABD'nin vermiş olduğu rakamlara göre 2011 yılına kadar Irak'ta 4486 Amerikan askeri ölmüş, 32.246 asker ise yaralanmıştır. Buna ilaveten ABD hükümetine bağlı olarak çalışan güvenlik şirketlerinden 2.097 kişi ölmüştür. Yine bu verilere göre Irak tarafından 115.676 kişi hayatını kaybetmiştir.³⁸

Tablo 3: Yıllara Göre ABD'nin Irak'taki Asker Sayısı

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ³⁹ (30Kasım)
150.000	138000	160000	140000	1600000	145000	110000	48000	13000

Kaynak: "Iraq Index, Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post Saddam Iraq", <http://www.brookings.edu/iragindex>, s. 13, 30 November 2011.

Tablo 4: Yıllara Göre ABD'nin Irak'ta Kaybettiği Asker Sayıları

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (30Kasım)	Toplam
486	849	846	822	904	314	149	60	53	4486

Kaynak: "Iraq Index, Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post Saddam Iraq", <http://www.brookings.edu/iragindex>, s. 7, 30 November 2011.

Tablo 5: Yıllara Göre ABD'nin Saldırlarda Yaralanan Asker Sayısı

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (30Kasım)	Toplam
2416	8005	5944	6412	6132	2051	677	389	220	32246

Kaynak: "Iraq Index, Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post Saddam Iraq", <http://www.brookings.edu/iragindex>, s. 8, 30 November 2011.

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere ABD'nin, Irak'taki operasyonlara başladığı 2003-2007 yılları arasında öldürülen ve yaralanan asker sayısı bir hayli yüksektir. 2007 yılından sonra hem ABD'nin Irak'taki asker sayısını azaltması hem de güvenliğin sağlanması konusunda Iraklı güvenlik güçlerine daha fazla rol vermeye başlaması ABD'nin kaybettiği asker sayısının önemli oranda azalmasını sağlamıştır. 20 Ocak 2009 tarihinde Barack Obama'nın ABD başkanı olması ve İslam dünyasına ılımlı mesajlar vererek Irak'taki askerlerini belli bir takvim çerçevesinde geri çekeceğini açıklaması zaman içerisinde ABD'nin Irak'taki askeri varlığına yansımıştır. Yukarıdaki rakamlardan da görülebileceği gibi ABD'nin Irak'taki asker sayısı 2008 yılında 145.000 iken 2009 yılı sonu itibarıyla 110.000'e, 2010 yılında 48.000'e ve 2011 Kasım ayı itibarıyla 13.000'e düşmüştür. 2011 Aralık ayı sonu itibarıyla ABD, Irak'taki elçilik ve üslerini korumak için bıraktığı askeri kuvvetler haricindeki askerlerini Irak'tan çekmiştir.

Tablo 6: Yıllara Göre Irak'ta Öldürülen Asker-Sivil Sayısı

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (30Kasım)	Toplam
7300	16800	20200	34500	23600	6400	3000	2500	1376	115.676

Kaynak: "Iraq Index, Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post Saddam Iraq", <http://www.brookings.edu/iragindex>, s. 3, 30 November 2011.

Irak açısından bakıldığında ABD'nin kayıplarına paralel şekilde 2007 yılından sonra hayatını kaybeden Iraklı sayısında önemli derecede bir azalma olduğu görülmektedir. Fakat ABD'nin kaybettiği asker sayısı onlarla ifade edilirken Irak'ın kayıpları binlerle ifade edilmektedir. Ayrıca Irak'taki kayıpların büyük bir kısmı sivillerden oluşmaktadır. Bundaki en büyük etken ABD'nin şehirlerin kontrolünü Iraklı kuvvetlere bırakmaya başlaması ve bombalı eylemlerin özellikle kalabalık halk kitlelerinin olduğu yerlerde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Yukarıda "*Güvenlik Olayları*" başlığı altında ele aldığımız bazı saldırılardan da anlaşılacağı üzere, gerçekleştirilen bombalı saldırılarda binlerce sivil hayatını kaybetmiştir. Bu yüzden 2007 yılından sonra Irak'ta öldürülen sivil sayısı her geçen yıl bir azalma gösterse de, hala binlerle ifade edilmektedir. Nitekim Kasım 2011 itibarıyla resmi olmayan rakamlara göre 2011 yılı içerisinde toplam 1376 kişi hayatını kaybetmiştir. Buna Aralık ayındaki saldırılar da eklendiğinde bu sayı 1.500'e yaklaşmaktadır.

Diğer yandan 2003 yılında başlayan işgalle askeri, ekonomik ve siyasi yapısı bozulan Irak, işgalin üzerinden 8 yıl geçmesine rağmen ülke içerisindeki kontrolü tam olarak sağlayamamıştır. ABD, askerlerinin Iraklı kuvvetleri eğitmelerine paralel şekilde ülke içerisindeki kontrolü belli ölçüde Iraklı kuvvetlere bırakmaya başlamıştır. Ancak Irak hükümeti sadece ülke içerisindeki güvenliği ve istikrarı sağlamak konusunda değil, Irak topraklarını diğer ülkelere ve düşmanlara karşı da koruyabilecek bir ordu kurmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Şubat 2011'de Irak hükümeti öncelikle ABD'den 18 adet F-16 savaş uçağı almak istediğini açıklamıştır. Fakat bütçe yetersizliğinden dolayı bu alım ertelenmiş, F-16'lar için ayrılan paranın yoksul kesimin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılacağı söylenmiştir.⁴⁰ Ne var ki, 30 Temmuz'da Nuri el-Maliki Bağdat'ta gazetecilere yaptığı açıklamada Irak'ın egemenliğini koruyabilmek için güçlü bir orduya ihtiyaç olduğunu ve bu çerçevede ABD'den 36 adet savaş uçağı satın alınacağını söylemiştir.⁴¹ Dolayısıyla 4 ay önce bütçe yetersizliğinden dolayı 18 adet F-16 savaş uçağı alımı ertelenmiş, fakat Temmuz ayında alınacak miktar iki katına çıkartılmıştır. Neticede ABD'li ve Iraklı yetkililer arasında yapılan görüşmelerde anlaşmaya varılmış ve 27 Eylül itibarıyla 18 adet F-16 savaş uçağının parası ABD'ye transfer edilmiştir. 1,4 milyar doların transfer edildiğini belirten hükümet sözcüsü Ali el-Debbag, Amerikan askerinin de ülkeden ayrılacağı göz önüne alındığında askeri olarak Irak'ın çok daha güçlü olması gerektiğini belirtmiş ve bu tarz silah alımlarının devam edeceğini ifade etmiştir.⁴²

Irak-İran İlişkileri: Enerji İşbirliği, Güvenlik ve Nüfuz Tartışmaları

Irak-İran ilişkileri günümüzde karmaşık bir hal almıştır. Tarihsel faktörler ile dini, ekonomik ve askeri gerekçeler iç içe geçmiş durumdadır ve bu durum politikacıların olası bir sorunu çözmesini zorlaştırmaktadır. Çünkü ortaya çıkan bir sorun diğerinden bağımsız değildir.

Ekim 2010'da, Nuri el-Maliki, Tahran'a yaptığı ziyarette İran Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinejad ve dini lider Ayetullah Ali Hamaney ile görüşmüş ve iki ülke arasındaki ilişkileri stratejik olarak değerlendirmiştir. Maliki, hem İran'ı hem de diğer komşularını Irak'ın yeniden inşasına yardımcı olmaya çağırmıştır.⁴³ Buna paralel olarak Tahran ve Bağdat yönetimleri sınıra yakın alanlardaki petrol sahalarında araştırma yapılması ve mevcut petrol sahalarındaki çalışmaların genişletilmesi ve geliştirilmesi konusunda anlaşmaya varmışlardır. Tahran'da yapılan anlaşmaya göre her iki ülke kendi sınır bölgelerindeki toplam 23 petrol sahasına ilişkin teknik ve finansal çalışmaları neticelendirmek için bir uzman heyeti oluşturacaktır.⁴⁴ Konuya ilişkin İran Petrol Bakanı Muhsin Kajestehmer, ortak petrol ve doğalgaz sahalarına yönelik olarak hazırlanan planların tamamlandığını ve Anoran bloğundaki Azar gaz sahasında delme faaliyetlerine başlayacaklarını açıklamıştır.⁴⁵ İki ülke arasındaki bu anlaşma, Mayıs ayında imzalanacak olan enerji alanındaki işbirliği anlaşmasına zemin hazırlamış oluyordu.

İki ülke arasındaki ekonomik hareketliğin arttığını gösteren bir diğer göstergede İran'ın ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Muhammed Rıza Rahimi'nin 6 Temmuz'da Irak'a 200 kişilik bir ekiple resmi ziyarette bulunmasıdır. İçerisinde çok sayıda işadınının bulunduğu bir kalabalık grupla Irak'a gelen İran kafilesi, Irak ile iletişim, yol ve inşaat yapımı, tarım ve diğer sektörlerle ilişkin işbirliğini geliştirmek üzere görüşmelerde bulunmuştur. Ayrıca Rahimi, 2010 yılında 4,8 milyar dolar olan iki ülke arasındaki ticaret hacminin bu tarz girişimlerle yakın zamanda 10 milyar dolara çıkarılabileceğini söylemiştir.⁴⁶

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler büyük oranda petrol ve doğalgaz konusundan müteşekkildir. Her ne kadar Irak zengin yeraltı kaynaklarına sahip olsa da, çatışmaların ve bombalamaların yoğun şekilde yaşanmasından dolayı bu rezervlerin çıkartılıp dünya pazarlarına ulaştırılması hususunda sorunlar yaşanmaktadır. Gerek bu sorunun aşılması gerekse ikili ilişkilerin geliştirilmesi için 23 Mayıs'ta Tahran ve Bağdat yönetimleri arasında Irak'a 25 milyon m³ doğalgaz aktarılmasını öngören geçici bir anlaşma imzalanmıştır.⁴⁷ Bu geçici anlaşma Suriye'nin de anlaşmaya dâhil olmasıyla 25 Temmuz'da nihai halini almıştır. Yapılan anlaşma çerçevesinde Irak hükümeti İran'dan yıllık 10 milyar dolarlık doğalgaz alacak, İran'dan Irak ve Suriye'ye uzanan bir doğalgaz boru hattı dönecek ve ilerleyen yıllarda bu hat Lübnan'a kadara uzatılabilecektir.⁴⁸ İki ülke arasındaki sınır bölgelerinde başlayan bu işbirliği diğer alanlara da yayılarak her iki ülkenin istikrarına katkı sağlayabilecek, ayrıca çatışmaların önüne geçilerek siyasi hayatın da düzene girmesine yardımcı olabilecektir.

Ekonomi alanında işbirliği söz konusuysen güvenlik konusunda iki ülke ortak bir noktada bir türlü buluşmamaktadır. Tahran yönetimi, kendini uzun süredir meşgul eden terör örgütü PJAK'a karşı operasyonlarına 2011 yılında devam etmiş, hatta operasyonların kapsamını ve şiddetini artırmıştır. Iraklı yetkililer de İran'ın operasyonlarını "kapsamlı ve çok ağır" olarak tanımlamış/duyurmuşlardır.⁴⁹ İran Devrim Muhafızları Ordusu komutanlarından Col Ranbarzadeh, yaptıkları operasyonlar neticesinde PJAK'a ait 3 kampın ele geçirildiğini ve yaklaşık olarak iki hafta içerisinde 56 teröristin öldürüldüğünü belirtmiştir.⁵⁰

Diğer yandan PJAK sorunuyla ilgili olarak 2011 yılında Tahran ve Bağdat arasında yoğun bir diplomasi trafiği yaşanmıştır. 2011'in başında İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salihi, Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari'yi Bağdat'ta ziyaret etmiştir. Yapılan görüşmelerde PJAK'a mensup teröristlerin Irak topraklarını kullanarak İran'a yönelik gerçekleştirdikleri saldırıların önüne geçilmesi için yapılması gerekenler ve ikili ilişkiler gündeme gelmiştir.⁵¹ Ancak yapılan görüşmelerde somut adımlar atılamamıştır. Buna bağlı olarak İran İslam Devrim Muhafızları Ordusu'ndan Hamza Seyyit el-Şuheda, PJAK terör örgütüne karşı yapılan operasyonların, bu bölgeye Irak merkezi hükümetine bağlı kuvvetlerin yerleştirilip sınırlar kontrol altına alınmaya kadar devam edeceğini açıklamıştır.⁵² 25 Temmuz'da iki ülke arasındaki buzların erimesine katkı sağlayabilecek doğalgaz anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra gelen bu açıklama, askeri ve güvenlik konularında iki ülke arasındaki sorunların devam edeceğini göstermiştir. 27 Temmuz 2011 tarihinde bir açıklama yapan Hoşyar Zebari, Tahran yönetiminin Kuzey Irak bölgesindeki topraklara yönelik saldırılarını yoğunlaştırdığını, bu dönemde yapılan saldırıların son 5 yıldaki en yoğun ve şiddetli saldırılar olduğunu ve bu durumun iki ülke arasındaki bağlara zarar verebileceğini belirtmiştir. Zebari, İran'ın saldırılarına bir son vermesini ve Irak'la ilişkilerini iyileştirmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵³

ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte İran'ın Irak üzerindeki etkisi, zannedilenin aksine daha fazla artmıştır. İran'a karşı sert bir tutum içerisinde politika geliştiren ve her zaman İran'a karşı mesafeli durmaya çalışan Saddam Hüseyin'in ABD tarafından devrilmesi, halkının %62'si Şii olan Irak üzerinde İran'ın daha fazla etkili olmasına olanak sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle, ABD, istemeden de olsa düşmanı İran'a büyük bir iyilik yapmıştır. Bu konu üzerine bir araştırma yapan İngiliz gazetesi *The Guardian*, İran'ın Irak üzerindeki etkisinin tahmin edilenden çok daha fazla olduğunu belirtmektedir. Öyle ki *The Guardian*, Irak'taki en güçlü adamın İran Devrim Muhafızları Ordusu Komutanı Kasım Süleymani olduğunu iddia etmektedir. Bu iddialarına Süleymani'nin, İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad dâhil herkesi pas geçerek doğrudan İran'ın ruhani lideri Ayetullah Ali Hamaney'in emriyle hareket etmesini ve Irak eski Millî Güvenlik Başkanı Murafık el-Rubai'nin, Süleymani'nin Irak'taki en güçlü adam olduğunu ve onun içinde olmadığını

hiçbir şeyin halledilmesinin mümkün olmadığını belirten açıklamalarını delil olarak göstermektedir.⁵⁴

Buna ilaveten, İran'ın Irak üzerindeki etkisi ve faaliyetleriyle ilgili olarak sadece Irak hükümetinden eleştiriler gelmemekte, ayrıca bu ülkeyi işgal eden ABD'den de gelmektedir. 1 Temmuz 2011 tarihi itibarıyla ABD Savunma Bakanlığı görevi sona eren Robert Gates, Tahran yönetimini Irak'ın içişlerine karışmakla ve Iraklı Şii örgütlere silah sağlayarak ülkenin istikrarını bozma-ya teşebbüs etmekle suçlamıştır. Gates, Irak'ta son dönemde öldürülen ABD askerlerinin çoğunun el-Kaide'ye bağlı teröristler tarafından değil radikal Şii gruplar tarafından öldürüldüğünü savunarak Tahran yönetiminin bu gruplara sofistike ve güçlü silahlar temin ettiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Gates, İran'ın Irak'taki etkisine karşı Irak hükümetiyle birlikte hareket edeceklerini söylemiştir.⁵⁵

Çin ile İlişkiler

Çin'in Saddam Hüseyin döneminde Irak'la özellikle enerji alanında imzaladığı büyük anlaşmalar, Irak'ın işgal edilmesiyle birlikte feshedilmiştir. Günümüzde iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden tesis edilmeye çalışılmaktadır. Dünyanın en büyük güçlerinden biri olan ve enerji ihtiyacı her geçen gün artan Çin ile 2010 yılı verilerine göre 143,1 milyar varillik petrol rezervine sahip olan Irak, karşılıklı olarak işbirliğini artırmaya çalışmaktadır. Temel olarak ekonomisi ihraç ettiği petrol ve doğalgaza bağımlı olan Irak, Maliki'nin 18 Temmuz'da Pekin'e gerçekleştirdiği 4 günlük resmi ziyaretle ilişkilerin geliştirilmesi konusundaki istekliliğini göstermiştir. Ziyareti öncesi Maliki'nin "Irak, Çin ve diğer önemli ülkelerle ekonomik ve diplomatik ilişkilerini düzeltmek istiyor. Bu iki tarafın da lehinedir. Çin'e yaptığım bu ziyaret iki ülke arasındaki ilişkileri pekiştirmeyi amaçlamaktadır"⁵⁶ şeklindeki açıklaması bu ziyarette önemli açılımlar hedeflendiğini ortaya koymaktadır.

Maliki'nin ziyareti sadece petrol sektörüyle ilgili bir ziyaret olmamıştır. Tren yollarını, limanları, okulları ve diğer projeleri kapsayan stratejik inşaat çalışmalarını finanse etmek için Irak'ın yaklaşık olarak 36 milyara ihtiyacı olduğunu belirten Maliki'nin danışmanı Ali el-Musavi, Maliki'nin ziyaretiyle çok sayıda Çin firmasının Irak'a yatırım yapmaya davet edileceğini söylemiştir. Halen Irak'ta Petro China ve China Zhenhua Oil gibi önemli Çin şirketlerinin Irak'ta faaliyet gösterdiğini belirten Musavi, Çin şirketlerinin diğer sektörlerde de yatırım yapmasını beklediklerini ifade etmiştir.⁵⁷ Hâlihazırda Çin-İrak ticaret rakamlarına bakıldığında Irak'ın daha fazla ihracat yaptığı görülür. Ancak bu ticaretin neredeyse tamamı petrol ihracatından kaynaklanmaktadır. Irak 4,723 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirirken Çin de 2,733 milyar dolarlık bir ihracat yapmaktadır.⁵⁸

Bahreyn ve Suriye Olayları: İki Farklı Dış Politika

Irak'ta yapılan gösterilerle neredeyse aynı tarihlerde Bahreyn'de başlayan gösteriler Bahreyn yönetimi tarafından çok sert bir şekilde bastırılmaya çalışılmıştır. Özellikle yönetimdeki Sünni rejimin değişmesinden endişelenen Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn'e asker göndererek yönetime açık destek vermişlerdir. Irak bu müdahalelere İran'la benzer tepkiyi vererek asker gönderen ülkelerin bu operasyonlarına son vermesini istemiştir. Irak'tan gelen tepkiler hem dini liderler hem de devlet kurumlarından gelmiştir. Bahreyn'e yapılan askeri operasyonların Ortadoğu bölgesindeki çatışmaları artırabileceğini, özellikle mezhep çatışmalarının fitilini ateşleyebileceğini söyleyen Başbakan Nuri el-Maliki, müdahaleci ülkelerin uyguladıkları politikaları değiştirmeleri gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁹ Buna ilaveten Irak'taki en büyük Şii dini lider Ayetullah Ali Sistani de Bahreyn yönetimini, göstericilere karşı güç kullanmamaya, sorunu barışçı yollarla çözmeye davet etmiştir. Ayrıca Sünni ve Şii din adamlarını bir araya getiren Irak Din Adamları Heyeti de, hem Bahreyn yönetimine güç kullanmaya son vermesi için çağrıda bulunmuş, hem de Suudi Arabistan yönetimini Müslüman bir ülkenin halkına karşı savaşmakla suçlamıştır.⁶⁰

Ortadoğu Bölgesinde Tunus'la başlayıp Mısır'la devam eden halk hareketleri Mart 2011'de Suriye'de de kendisini göstermeye başlamıştır. Beşar Esad liderliğindeki Baas Partisi yönetiminin, Mart ayından beri devam eden halk hareketlerini şiddete başvurarak çözmeye çalışmasından dolayı isyancılar ile ordu birlikleri arasındaki çatışmalar daha geniş bölgelere yayılmıştır. Suriye'deki olayların komşularını etkileme olasılığı ise oldukça yüksektir. Olayların başladığı Mart 2011'de Beşar Esad'a bir mektup yollayan Celal Talabani, ülkesinin Şam yönetimine olan desteğini belirterek Suriye'nin istikrarına vurgu yapmıştır.⁶¹ Irak'ın buradaki yaklaşımını anlayabilmek için 2009 yılına kısaca değinmekte fayda vardır. Hatırlanacağı üzere Bağdat yönetimi 2009 yılı Ağustos ayında Bağdat'ta meydana gelen ve 100'den fazla kişinin hayatını kaybettiği ve 600'den fazla kişinin de yaralandığı bombalı saldırılardan Şam yönetimini sorumlu tutmuş, Suriyeli makamlardan Muhammed Yunus Ahmet ve Sitam Ferhan'ın Iraklı yetkililere teslim edilmesini talep etmiş ve bu iki terörist teslim edilinceye kadar Bağdat yönetimi Şam büyükelçisini Irak'a çağırmıştır. Ayrıca Irak hükümeti, ülkeye giren teröristlerin Suriye topraklarını kullandığını belirterek Şam yönetiminden sınırların korunması konusunda daha fazla çaba göstermesini istemiştir.⁶²

Çünkü Irak hükümeti Suriye'deki istikrarsızlıktan ve sınırların kontrol edilememesinden büyük ölçüde tehdit algılamaktadır. Suriye yönetiminin kendi askerlerini ülke içerisindeki isyanları bastırmak için 22 Haziran'da sınırlardan geri çağırması, Irak-Suriye sınırının korunmasını çok zayıflatmıştır. Suriye'nin askerlerini çekmesinden 1 gün sonra, 23 Haziran'da Bağdat'ta 34 kişinin ölmesine neden olan bir patlamanın olması Irak'ın endişelerini doğ-

ular nitelikteydi.⁶³ Diğer yandan 2003 yılındaki işgalden sonra yurt dışına giden Iraklıların büyük bir çoğunluğu Suriye'ye gitmişti. Mülteci konumunda olan yaklaşık 2,5 milyon Iraklının, Suriye'deki olaylardan dolayı Irak'a geri gelmesi/gelme olasılığı, zaten iktisadi ve siyasi olarak zor durumda olan Irak'ı daha kötü bir duruma sokabilecekti.⁶⁴

Bahreyn konusunda halktan yana tavır alan Bağdat yönetimi Suriye konusunda farklı bir çizgide hareket etmiştir. Ekonomik olarak işbirliğini derinleştirmeye çalışarak Mayıs ayında İran ve Suriye ile birlikte ortak doğalgaz anlaşması imzalamıştır. Bu yakınlaşmaya paralel olarak Arap Birliği'nin Suriye'nin üyeliğini askıya aldığı 2 Kasım 2011 tarihindeki oylamalarda Irak hükümeti çekimser oy kullanarak Esad yönetimine olan desteğini açığa vurmuştur. Ancak hükümetin bu tutumu, Irak içerisindeki etnik gruplar arasında farklı bir şekilde değerlendirilmiştir. Özellikle Kürtler ve Sünniler, Esad'a destek veren yaklaşıma karşı çıkmışlardır. Buna ilaveten eski Başbakan İyad Allavi'nin liderliğindeki Irakiye Listesi tarafından yapılan açıklamada, kullanılan çekimser oyun tüm siyasi partileri bağlamadığını, sadece Nuri el-Maliki ve Şii koalisyonu içerisindeki bazı partileri bağladığını söylemiştir. Çünkü Allavi, Irak Anayasasının başka ülkelerin içişlerine karışmaya izin vermediğini belirtmiştir.⁶⁵

Irak'ın Suriye'deki olaylara Mısır'daki olaylardan farklı tepki vermesi ve Suriye'deki halk hareketini başlatan gruplara karşı mesafeli yaklaşımı, Nuri el-Maliki'nin ABD'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında da kendini göstermiştir. Obama, Irak'ın kendisi için en iyi olan kararı yine kendisinin vereceğini, bunu İran ya da başka bir ülke istiyor diye yapmayacağını belirttikten sonra Suriye lideri Beşar Esad'ın koltuğu bırakması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak Nuri el-Maliki, Obama'dan farklı olarak, komşusundan böyle bir şey istemesinin kendi işi olmadığını ve komşusunun içişlerine karışamayacağını söyleyerek halk hareketleri başladığından beri Beşar Esad yönetimine olan desteğini devam ettirdiğini göstermiştir.⁶⁶

Kuveyt-Irak İlişkileri

Saddam Hüseyin zamanında dibe vuran iki ülke arasındaki ilişkiler henüz tam olarak rayına oturmamış olsa da, gerek diplomatik gerekse ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımlar atılmaya çalışılmaktadır. Ancak tarihten gelen ve yeni ortaya çıkan bazı ihtilafli konular iki ülke arasında önemli birer sorun olarak varlığını korumaktadır. 1. Körfez Savaşı sırasında Kuveyt'i işgal eden Irak'a karşı Birleşmiş Milletler'in almış olduğu karar çerçevesinde Irak'ın, Kuveyt'e toplam 52 milyar dolarlık bir ödeme yapmasına karar verilmişti. Ancak Bağdat yönetimi bu rakamın sadece 28 milyarlık kısmını ödemiş geri kalan 24 milyar dolarlık kısmını ise ödemedi. Buna ilaveten Kuveyt Havayolları da, kendisine ait olan 10 uçağı ve birçok yedek parçayı Irak'ın Körfez Savaşı sırasında kaçırdığını iddia ederek 1,5 milyar dolarlık

tamirat borcu talep etmişti.⁶⁷ Halen çözüme kavuşturulamayan bu tartışmalar altında Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari ve Kuveyt'in Irak Büyükelçisi Ali Muhammed el-Mü'min, Bağdat'ta bir araya gelmişlerdir. Kuveyt'in Bağdat Büyükelçiliği binasının açılış töreninde bir araya gelen ikili, Kuveyt ile Irak arasındaki tarihsel düşmanlığın geride bırakılması ve ilişkilerin tamir edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak her iki yetkili de sorunların çözümüyle ilgili bir tarih vermekten kaçınmıştır. Mü'min, sorunların çözümü için daha fazla zamana ihtiyaçları olduğunu ve farklı mekanizmaların geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁸

Buna karşılık beklenmedik şekilde Irak ile Kuveyt ilişkileri her iki ülkenin de birbirine yakın yerlerde liman inşa etmeye başlamalarıyla birlikte gerginleşmiştir. Kuveyt, Irak karasularına yakın konumda bulunan Bubiyan Adası'nda Büyük Mübarek Limanı inşaatına Nisan 2011'de başlamıştır. 2016 yılında tamamlanması öngörülen inşaat bittiğinde konteynır depoları, derin su limanı, serbest ticaret bölgesi, raylı sistem ve konaklama yerlerini barındıracak olan Mübarek Limanı için Kuveyt yönetimi, Güney Koreli Hundai şirketiyle 1,1 milyar dolar karşılığında anlaşmıştır.⁶⁹ Kuveyt Kamu Çalışmaları Bakanlığı Danışma Kurulu Direktörü Sorur el-Otaybi, inşaat tamamlandığında Mübarek Limanı'nın Basra Körfezi'ndeki en büyük liman olacağını söylemiştir.⁷⁰

Irak için bu limanın sorun teşkil etmesi, kendisinin daha önceden projesini hazırlayıp hayata geçirmek için uğraştığı Büyük Fav Limanı ile çok yakın bir yerde olmasından kaynaklanmaktaydı. 15 Nisan 2009 tarihinde İtalyan Technital şirketiyle anlaşma imzalayan Bağdat yönetimi, ancak 4 Nisan 2011 tarihinde Fav Limanı inşaatına başlayabilmiştir.⁷¹ 6 milyar dolara mal olması öngörülen limanda 99 milyon ton kapasiteli büyük konteynır depoları, derin su limanı ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya bağlanması öngörülen raylı sistem bulunuyordu. Bu proje Irak için oldukça önemliydi, çünkü Fav Limanı tamamlandığında Asya ve Avrupa arasında önemli bir transit geçiş merkezi olmasıyla birlikte Süveyş Kanalı'na alternatif olabileceği planlanmaktaydı. Irak'ın sahip olduğu diğer limanlar, eski ve düşük kapasiteli olmasından dolayı Irak'ı ileriye taşıyabilecek özellikte değillerdi. Bu nedenle Fav Limanı'nın hayata geçirilmesi Bağdat için çok önemliydi. Bu doğrultuda liman inşaatının 2017 yılında bitirilmesi planlanmıştır.⁷² Bu yüzden Kuveyt'in Bubiyan Adası'nda büyük bir liman inşa etmesi Bağdat yönetimi tarafından şiddetle eleştirilmekteydi. Basra Valisi Halef Abdussamed, Mübarek Limanı'nın tamamlanmasıyla birlikte sadece Irak genelinde değil, Basra'da bile binlerce insanın işsiz kalacağını ve Basra'nın ekonomisinin %60'a yakın zarar göreceğini belirtmiştir.⁷³

Harita 1: Mübarek ve Fav Limanı

Kaynak: "Iraq-Kuwait Argue Over Competing Port Plans in the Persian Gulf", Iraq News, 3 Haziran 2011.

Kuveyt yönetimine karşı baskı uygulamaya çalışan Bağdat yönetimi konuyu BM gündemine götüreceğini belirterek Kuveyt'ten limanın inşaatını durdurmasını talep etmiştir. Ancak Kuveyt yönetimi inşaatı devam edeceğini açıklamıştır. Konuyla ilgili olarak Exeter İngiliz Üniversitesi Körfez Çalışmaları bölümünde görev yapan Profesör Gerd Nonneman, Kuveyt yönetiminin Mübarek Limanı inşaatında ısrarlı olmasını Kuveyt'in artan kendine güvenine bağlamaktadır. Eğer Saddam döneminde olunsaydı Kuveyt'in bu hareketinin şiddetle durdurulacağını belirten Nonneman, günümüzde ise konjonktürün farklı olduğunu ve Kuveyt'in Irak karşısında mevcut tutumunu devam ettirebileceğini söylemektedir.⁷⁴

Ulusal çıkarlara dayalı olarak iki ülke arasında bazı sorunlar ortaya çıkmış olmasına rağmen Bağdat ve Kuveyt yönetimleri, Saddam Hüseyin döneminden beri kötü olan ilişkileri düzeltmek için önemli adımlar atmışlardır. Karşılıklı üst düzey ziyaretlerin yaşandığı 2011 yılında ilk ziyaret Kuveyt Başbakanı Şeyh Nasır el-Muhammed el-Sabah tarafından gerçekleştirilmiştir. Muhammed el-Sabah'ın 12 Ocak'taki ziyareti, Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesinden bu yana en üst düzeyde yapılan ilk resmi ziyarettir. Muhammed el-Sabah'ın iki ülke arasındaki problemlerin artık aşılması gerekliliğini ve bunun için her iki tarafın da gereken özveriye göstermesi gerektiğini belirten açıklamaları ve BM Güvenlik Konseyi'nin, 1991 yılında Irak'a karşı aldığı yaptırım kararlarının çoğunu kaldırması Kuveyt-İrak ilişkilerinin daha olumlu bir havada devam edebileceğine yönelik beklentileri artırmıştır.⁷⁵ Muhammed el-Sabah'ın ziyaretine karşılık Nuri el-Maliki'nin Kuveyt ziyareti ise

16 Şubat'ta gerçekleşmiştir. Bu ziyaret sırasında Maliki'nin "Saddam dönemi bir trajedydi fakat artık sona erdi." şeklindeki sözleri Bağdat yönetiminin de iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini istediğini gösteriyordu. Ayrıca Maliki, Kuveyt ve Irak hükümetlerinin iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi için mutabık kaldıklarını belirterek Kuveytli işadamlarını Irak'ı tekrar keşfetmeye ve yatırım yapmaya davet etmiştir. Buna paralel olarak Kuveyt Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Şeyh Muhammed el-Sabah ve Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari, bu ziyaretin tarihi bir önemde olduğunu belirterek artık iki ülke yöneticilerinin mevcut sorunlar üzerine açık bir şekilde ve doğrudan görüşmeler yapabildiğini belirtmişlerdir.⁷⁶

Türkiye-Irak İlişkileri

2011 yılında Türkiye-Irak ilişkileri Irak'taki siyasi kriz, Arap Baharı, ekonomik sorunlar/konular ve güvenlik konuları çerçevesinde şekillenmiştir. Ortadoğu bölgesinde hızla yayılan Arap Baharı, Irak'ta yıl içerisinde Kirkük, Musul, Basra, Süleymaniye ve Bağdat gibi önemli şehirlere sıçramıştır. Türkiye, Arap coğrafyasında yaşanan bu halk hareketlerinde tavrını halktan yana koymuştur. Türkiye bu tavrını Tunus'ta açıkça ortaya koyarken Mısır'da biraz daha geç açıklamış, Libya'da ise oradaki vatandaşlarını ve çıkarlarını düşünerek olaylara temkinli yaklaşmış, vatandaşlarını tahliye ettikten sonra tavrını netleştirebilmiştir. Ancak Suriye konusunda, Şam yönetimine verdikleri tavsiyelerin dikkate alınmamasını da göz önünde bulundurarak net bir şekilde Beşar Esad karşıtı tutum içerisine giren Ankara, Bağdat'la bu konuda farklı çizgilerde politikalar takip etmiştir.

Siyasi olarak farklı görüşler ön plana çıksa da iki ülke arasındaki ticaret rakamları 2011 yılında hızla yükselmeye devam etmiştir. 2003 yılında iki ülke arasındaki toplam dış ticaret hacmi 791 milyon dolarken, 2011 yılı itibarıyla bu rakam 11 milyar dolara çıkmıştır. Bunun 8,3 milyar dolarlık kısmını Türkiye'nin Irak'a ihracatı oluştururken 2,5 milyar dolarını ise Irak'ın Türkiye'ye ihracatı oluşturmuştur.⁷⁷

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin bu denli yükselmesine neden olan en önemli gelişmeler 2009 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Irak ziyaretleri ve Iraklı yetkililerin de Türkiye'ye gerçekleştirmiş oldukları ziyaretlerdir. Erdoğan'ın 2009 yılındaki ziyareti sırasında çoğu ekonomik olmak üzere 48 anlaşmanın imzalanması, yapılan ziyaretlerin ekonomik ilişkilere ne denli katkı sağladığını göstermektedir. Gerçekleştirilen ziyaretlerin ardından Türkiye'nin özellikle inşaat sektöründe Kuzey Irak bölgesine olan yatırımlarının artması ve 3 Türk şirketinin Irak'ta petrol arama ve çıkarma ihalelerini kazanması artan ekonomik ilişkilere örnek gösterilebilir.⁷⁸

Başbakan Erdoğan, 2009 yılındaki ekonomi ağırlıklı gerçekleştirdiği Irak ziyaretinin ardından 2011 yılında siyasi yönü ağır basan ve Türkiye'nin Irak politikasında keskin politika değişikliğinin başlangıcı olarak görülen bir ziyarette bulunmuştur. Bakanlar, işadamları ve bürokratlardan oluşan kalabalık bir ekiple Bağdat, Necef ve Erbil'de temaslarda bulunan Erdoğan, Nuri el-Maliki, Irak Yüksek Konseyi Başkanı Ammar el-Hekim, Irak Parlamento Başkanı Usame Nuceyfi, Şiiilerin dini lideri Ayetullah Ali Sistani, Kürt Bölgesel Yönetimi Lideri Mesut Barzani ve Iraklı Türkmen milletvekilleriyle görüşmelerde bulunmuştur. Erdoğan'ın ziyareti sırasında birçok ilk yaşanmıştır. Irak Parlamentosu'nda ilk kez yabancı bir devlet lideri konuşma yapmıştır. İlk kez Sünni bir lider Şii türbesini ziyaret etmiştir. Hem Şii hem Sünni türbelerini ziyaret eden Erdoğan, Türkiye'nin tarafsız tutumunu yansıtmaya çalışmıştır.⁷⁹

İlk kez bir yabancı devlet lideri Irak Parlamentosunda konuşma yapıyor. 27 Mart 2011

Kaynak: <http://turkey.setimes.com/tr/articles/ses/articles/features/departments/world/2012/06/06/feature-01>

Diğer yandan Erdoğan'ın ziyaretinde dikkat çeken bir diğer nokta Kuzey Irak yönetimiyle Türkiye ilişkilerinin geldiği aşamadır. Uzun yıllar Türkmen odaklı bir Irak politikası yürüten Ankara, tüm Irak'a bakan bir politikaya geçmiş, bu bağlamda da Kuzey Irak Yönetimiyle PKK konusu dâhil olmak üzere enerji ve diğer ekonomik konularda işbirliğini geliştirmeye başlamıştır. Konuya ilişkin yaptığı açıklamada Kuzey Irak'a yönelik politika değişiminin kolay gerçekleşmediğini, zorluklara rağmen aşamalı ve çok sabırlı bir politika takip ettiklerini söyleyen Erdoğan, artık Erbil'i ziyaret etmenin vaktinin geldiğini ifade etmiştir. Erdoğan, Erbil ziyaretinde Türkiye ile Kuzey Irak

bölgesi arasındaki ticaretin ve ekonomik ilişkilerin çok fazla arttığını ve bu durumun siyasi ilişkilere de yansımaları gerektiğini, böylelikle terör örgütünün Irak'la Türkiye arasında bir şer odağı olmaması gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁰

**Türkiye'den ilk kez bir başbakan Kuzey Irak'ta Erbil'i ziyaret etti.
Erdoğan'ı Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı
Mesut Barzani karşıladı. 28 Mart 2011**

Kaynak: <http://www.aliraqi.org/forums/showthread.php?p=147865946>

Erdoğan'ın ardından önemli bir ziyaret de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız tarafından gerçekleştirilmiştir. Irak'ta yapılan ihaleler sonucu Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO), işletmesini aldığı Siba ve Mansurya sahalarının imza törenine katılmak üzere Bağdat'a giden Yıldız, TPAO'nun o bölgede 20 yıllık bir işletme hakkı kazandığını ve bu bölgeye 1 milyar dolarlık yatırım yapılacağını söylemiştir. Yıldız ayrıca, daha önceden yapılan ve TPAO'nun kazandığı ihalelerle ilgili olan bazı sıkıntıların giderilmesi için çalışacaklarını söylemiştir.⁸¹

İki ülke arasındaki üst düzey ziyaretlerin 2011 yılında önemli bir artış göstermesi ve yapılan bu ziyaretlere işadamlarından oluşan kalabalık kafilelerin de eşlik etmesi, iki ülke arasında yapılan ticaretin önemli oranda artmasını sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı'nın verilerine bakıldığında durum daha iyi anlaşılacaktır:

Tablo 7: Türkiye-İrak Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)⁸²

	2009	2010	2011
İhracat	5.124	6.036	8.314
İthalat	0.952	1.355	2.505

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF>.

İrak'la olan ticaretin önemli bir kısmı Kuzey Irak bölgesiyle yapılmaktadır. Özellikle inşaat sektöründe ağırlık kazanan Türkiye'nin yatırım çalışmaları, TPAO'nun ve diğer Türk şirketlerinin almış olduğu enerji ihaleleri örneklerinde olduğu gibi farklı sektörlerde doğru geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu çeşitlilik içerisinde Erdoğan'ın Irak ziyareti içerisinde 31 Mart 2011 tarihinde 3 Türk bankasının (Ziraat Bankası, Vakıfbank ve İş Bankası) Erbil'de şube açmasıyla, finans sektörü de bölgeye hızlı bir şekilde giriş yapmıştır. Açılış sırasında yaptığı konuşmada Erdoğan, Türkiye-İrak ticaretinin 2010 yılında 7 milyar doları aştığını ve bu ticaretin önemli bir kısmının Kuzey Irak bölgesiyle olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Erdoğan bölgedeki Türk şirketlerinin sayısının 741'e ulaştığını, 20 binden fazla Türk vatandaşının bölgesel makamlardan daimi ikamet izni sahibi olduğunu, bu durumun da Türkiye ve Kuzey Irak bölgesi arasındaki ilişkilerin gelişmesine önemli katkıda bulunabileceğini ifade etmiştir.⁸³ Buna ilaveten İş Bankası Erbil Şubesi'nin açılış sırasında yaptığı konuşmada Türk ihracatçısı, müteahhidi ve yatırımcısından sonra Türk bankacılık sektörünün de Erbil'e geldiğini ve artık Erbil ile Türkiye arasında para transferinin çok daha kolay yapılacağını belirten Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, artık işadamlarının rahatlıkla teminat mektubu alabileceğini, bunun da Türkiye ile Irak arasındaki ticaret rakamlarına yansıtacağını söylemiştir.⁸⁴

Ekonomik alanda güzel gelişmeler yaşanırken güvenlik alanında istenen işbirliği bir türlü gerçekleştirilememiştir. Merkezi hükümetin Kuzey Irak bölgesinde fazla bir etkinliğinin olmamasının yanında Bölgesel Kürt Yönetimi'nin de verdiği sözleri tutmadığı görülmüştür. 12 Ekim'de Türkiye'yi ziyaret eden Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari, Abdullah Gül ve Ahmet Davutoğlu ile görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmelerin ana gündem maddesi terör örgütü PKK ve terörle mücadelede işbirliğinin geliştirilmesi olmuştur.⁸⁵ Türkiye'nin Kuzey Irak sınırlarına ilişkin duyduğu endişenin ne kadar doğru olduğunu gösteren açıklamalar Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık Haşimi'den gelmiştir. Haşimi, PKK'nın Irak topraklarında bulunmasının Irak Anayasasına aykırı olduğunu; fakat ABD işgalinden sonra güvenlik güçlerinin şehir merkezlerinin güvenliğinden sorumlu olduğunu, ancak ilerleyen yıllarda kuzey ve güney şehirlerinin güvenliğinin sağlanabileceğini belirterek Kuzey Irak sınırlarının Türkiye için sorun yaratabilecek bir bölge olduğunu gözler önüne sermiştir.⁸⁶

PKK sorununa diplomatik yollarla önlem almaya çalışılırken Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile PKK arasındaki çatışmalar yıl içerisinde yoğun bir şekilde devam etmiştir. 14 Temmuz'da teröristlerin saldırısı sonucu 13 askerimiz şehit düşerken⁸⁷ 17 Ağustos'ta yapılan saldırılarda 9 askerimiz daha şehit düşmüştür.⁸⁸ Bunun üzerine Başbakan Erdoğan'ın "...bıçak kemiğe dayanacak sabrımız kalmadı"⁸⁹ şeklinde bir açıklama yapmasının ardından Kuzey Irak'a hava harekâtı gerçekleştirilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı'nın açıkladığı rakamlara göre bu saldırılarda yaklaşık olarak 160 terörist öldürülmüştür.⁹⁰ Ancak terör örgütü eylemlerine devam etmiş ve son yıllardaki en kanlı saldırısını 19 Ekim'de gerçekleştirmiştir. Hakkâri'nin Çukurca ilçesinde gerçekleştirilen saldırılarda 26 askerimiz daha şehit düşmüştür.⁹¹ Bunun üzerine Türk ordusu büyük kısmı Türkiye sınırları içerisinde olmak üzere Kuzey Irak Bölgesi'ni de kapsayan bir operasyon başlatmıştır.

Yurt içinde ve sınır ötesinde (Irak'ın kuzeyinde) toplam 5 ayrı bölgede, toplam 22 taburla geniş kapsamlı, hava destekli başlatılan kara operasyonları 5 gün sürmüş ve 24 Ekim 2011 tarihinde sona ermiştir. Bu operasyon sonunda Türk Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre 270 terörist etkisiz hale getirilirken 210 terörist de yaralanmıştır.⁹² Harekâtla ilgili açıklama yapan Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz, normal, rutin terörle mücadelenin dışında Çukurca saldırısının üzerine Kazan Vadisi'nde yapılmış olan operasyonun sona erdiğini, ancak terörle mücadelenin devam edeceğini belirtmiştir.⁹³

Görüldüğü üzere Ankara-Bağdat arasındaki ticari ve siyasi ilişkiler gelişse de, güvenlik konusu iki başkent arasında en önemli sorun olarak ortada durmaya devam etmektedir. Uzun yıllardır iki ülke arasındaki öncelikli gündem maddesi olan terör konusu 2011 yılına da damgasını vurmuş, sonraki yıllarda da iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin önündeki en büyük engel olarak varlığını devam ettirmiştir.

Sonuç

Irak'taki Amerikan askeri varlığı 2011 yılında son bulurken, geride ekonomik, siyasal, askeri ve toplumsal düzeyde yıkılmış bir enkaz bıraktığı görülmektedir. Saddam Hüseyin'in yarattığı yıkım, Amerikan işgali ile birlikte daha da derinleşmiştir. Buna bir de Arap Baharı'nın halk üzerindeki etkisi de eklenince Irak iç siyaseti bir hayli karışmıştır.

Tüm Ortadoğu'yu kasıp kavuran Arap Baharı, Irak'ı da es geçmemiş, 2011 yılı içerisinde Irak'ın birçok şehrinde yerel yönetimlere ve ulusal hükümete karşı gösteriler gerçekleştirilmiştir. Savaşın getirmiş olduğu yıkım ve istikrarsızlıkla mücadele etmek zorunda kalan Bağdat yönetimi Arap Baharı'nın getirmiş olduğu sorunlarla da uğraşmak zorunda kalmıştır. Burada Başbakan Maliki'nin uygulamış olduğu politikaların, ülkenin siyasal birliğinin sağlanmasına yönelik olmaktan ziyade, ülkeyi daha kaotik bir ortama sürüklediğini ve ülke içerisindeki etnik gruplar arasındaki gerilimi daha fazla tımandırıldığını belirtmek gerekir.

Göreve geldiği günden beri merkezi yapının güçlendirilmesine gayret eden Başbakan Nuri el-Maliki'nin, elde ettiği iktidarı merkezi yönetimi güç-

lendirerek elinde tutmaya çalıştığı söylenebilir. Öte yandan Maliki'nin ve özellikle Şii ağırlıklı hükümetin gücünü kırmak isteyen Sünni gruplar da, son dönemde özerk yönetimler oluşturma çabası içine girmiş ve Sünnilerin çoğunluğunu teşkil ettiği Selahattin, Diyala ve Anbar İl Meclisleri tarafından özerk bölge oluşturma kararları alınmıştır. 2012 yılında benzer isteklerin gündeme geleceğini ve Irak'ın parçalanmasına yönelik tartışmaların artacağını söylemek abartılı bir söylem olmayacaktır.

Öte yandan ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesinin ardından Irak güvenlik güçlerinin ülkenin güvenliğini sağlayıp sağlayamayacağı yönünde endişeler artmıştır. Gruplar arası tansiyonun yüksek olması ve etnisiteyi hedef alan bombalı eylemlerin gerçekleştiriliyor olması, Amerikan işgali sonrası ülkenin mezhepsel bir iç savaşa doğru sürükleneceği kaygılarını güçlendirmektedir. ABD'nin çekilmesinden sonra doğrudan Şii sivilleri hedef alan bombalı saldırıların sayısında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. 22 Aralık'ta başkent Bağdat'ta düzenlenen saldırılarda 69 kişi hayatını yitirirken, 6 Ocak'ta yine Şiileri hedef alan saldırılarda 72 kişi yaşamını yitirmiştir. ABD askerlerinin çekilmesinin ardından bu askerlerin geride bıraktığı boşluğun Iraklı güvenlik güçleri tarafından doldurulup doldurulamayacağı ise tartışmalıdır.

Bununla birlikte son dönemde Bağdat yönetiminin uygulamakta olduğu dış politika, ilerleyen yıllarda kendisini zorlayabilir. Özellikle Suriye konusundaki aktif tutum ve Beşar Esad yanlısı algılamaya, Irak'ın bölgesel ilişkilerinde tahribat yaratabilir. Irak'ın Bahreyn'de halktan yana tavır sergilerken Suriye'de olayların başlangıcından beri rejim yanlısı bir tutum sergilemesi, örneğin Suriye'deki olası bir rejim değişikliğinde Irak'ı zora sokabilecektir. Irak, kendi iç politikasıyla ilgili sorunları giderememişken ve etnik gruplar arasındaki gerginlik hat safhadayken komşu ülkelerdeki halk hareketlerinde farklı politikalar uygulaması kendisini sıkıntıya sokabilecektir.

Önümüzdeki dönemde Irak, Türk dış politikasında önemli bir yer tutmaya devam edecektir. Iraklı grupların kendi aralarındaki sorunları başarılı bir şekilde çözüp Irak'ı güçlü ve istikrarlı bir ülkeye dönüştürebilmeleri yakın zamanda pek mümkün gözükmemektedir. Türkiye açısından önemli olan, Irak'taki istikrarsızlık ortamının devam etmesinin, Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehdit oluşturmaya devam edeceğidir. Bu yüzden, Türkiye'nin Iraklı grupları ortak bir Iraklılık bilinci etrafında birleştirme yönündeki faaliyetlerine hız vererek devam etmesi gerekir. Bu durum Irak'ın geleceğini ilgilendirdiği ölçüde Türkiye'nin de güvenliğini ilgilendirmektedir.

Siyasi istikrarsızlığa rağmen ekonomik olarak Irak, sahip olduğu zengin yer altı kaynakları sayesinde 2011 yılında önemli kazanımlar elde etmiş, büyük miktarda yabancı yatırımı ülkesine çekmiştir. Bu durumun 2012 yılında da devam edeceğini ve Irak ekonomisinin biraz daha iyileşeceğini söyleyebiliriz.

Irak'ın refahının artırılması ve ülke içerisindeki sorunların çözülmesi için Irak'taki tüm siyasi aktörlerin daha sorumlu davranması gerekmektedir. Zira Irak'ın tekrar siyasal olarak ayrışması, Irak'ı mevcut durumdan çok daha kötü bir konuma sürükleyebilir.

Kronoloji

- **12 Ocak:** Kuveyt Başbakanı Şeyh Nasır el-Muhammed el-Sabah Irak'ı ziyaret etmiştir. Sabah'ın bu ziyareti Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesinden bu yana en üst düzeyde yapılan ilk resmi ziyarettir.
- **18 Ocak:** Üzerinde patlayıcı madde taşıyan canlı bomba, başkentin kuzeyinde Tikrit'te, polis merkezinin önünde bombayı patlatmıştır. Saldırı sonucu 65 kişi ölürlen 160'dan fazla kişi de yaralanmıştır.
- **28 Ocak:** Şiilerin çoğunlukta olduğu Şule başta olmak üzere Bağdat'ın çeşitli bölgelerinde meydana gelen patlamalarda 51 kişi ölmüş 121 kişi de yaralanmıştır.
- **2 Şubat:** Türkiye, Telafer'de Sünni ve Şii gruplar arasındaki sorunların çözümüne ilişkin her iki gruptan temsilcilerin katıldığı görüşmelere ev sahipliği yapmıştır. Telafer'de Sünni-Şii çatışmasını sona erdirmek için kurulan Milli Barış Komisyonu, 2 Şubat 2011 tarihinde İstanbul Hilton Otel'de toplanmıştır.
- **12 Şubat:** Bağdat'ın 100 km kuzeyinde Şiilerin 11. İmamı Hasan el-Askari'nin türbe ve camisinin bulunduğu Samarra kentinde canlı bomba tarafından gerçekleştirilen bombalı eylem neticesinde 48 Şii hacı hayatını kaybederken 80 kişi de yaralanmıştır.
- **12 Şubat:** Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, resmi temaslarda bulunmak üzere Suriye'ye gitmiştir.
- **16 Şubat:** Muhammed el-Sabah'ın ziyaretine karşılık Nuri el-Maliki, Kuveyt'e iade-i ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sırasında Maliki'nin "... Saddam dönemi bir trajedydi fakat artık sona erdi" şeklindeki sözleri Bağdat yönetiminin de iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini istediğini göstermiştir.
- **25 Şubat:** Halkın yönetime karşı "Öfke Günü/Öfke Cuması" adıyla yaptığı gösteriler tam anlamıyla bir patlamaya neden olmuştur. Hükümete bağlı güçlerin müdahaleleri neticesinde 8 kişi hayatını kaybederken 277 kişi de yaralanmıştır.
- **27 Şubat:** Gösteriler nedeniyle zor duruma düşen Maliki, halkın tansiyonunu düşürebilmek için revizyona gideceğini, 27 Şubat'tan itibaren 100 günlük süre içerisinde hükümetin politikalarını gözden geçireceğini ve gerekenin yapılacağını söylemiştir.
- **29 Mart:** Üzerine patlayıcı maddeleri bağlayan canlı bomba, toplantı halinde olan Tikrit İl Meclisine saldırı düzenlemiştir. Saldırı neticesinde aralarında birçok meclis üyesi ve gazetecinin olduğu 41 kişi hayatını kaybetmiştir. Güvenlik kuvvetlerinin olay yerine gelmesinden sonra çıkan çatışmalarda 17 kişinin daha hayatını kaybetmesiyle ölü sayısı 58'e yükselmiştir.
- **30 Mart:** Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, bakanlar, işadamları ve bürokratlardan oluşan kalabalık bir ekiple Irak'ı ziyaret etmiştir. Erdoğan, Nuri el-Maliki, Irak Yüksek Konseyi Başkanı Ammar

el-Hekim, Irak Parlamento Başkanı Usame Nuceyfi, Şiiilerin dini lideri Ayetullah Ali Sistani, Kürt Bölgesel Yönetimi Lideri Mesut Barzani ve Iraklı Türkmen milletvekilleriyle görüşmelerde bulunmuştur.

- **31 Mart:** 3 Türk bankasının şubesi Başbakan Erdoğan'ın da katılımıyla Erbil'de açılmıştır. Böylelikle Türk finans sektörü de bölgeye hızlı bir şekilde giriş yapmıştır.
- **4 Nisan:** 15 Nisan 2009 tarihinde İtalyan Technital şirketiyle anlaşma imzalayan Bağdat yönetimi, 6 milyar dolara malolması öngörülen Fav Limanı inşaatına 4 Nisan 2011 tarihinde başlamıştır.
- **9 Nisan:** Kuveyt, Irak karasularına yakın konumda bulunan Bubiyan Adası'nda Büyük Mübarek Limanı inşaatına başlamıştır. Güney Koreli Hundai şirketiyle varılan anlaşma çerçevesinde 1,1 milyar dolara mal olması planlanan liman inşaatı 2016 yılında tamamlanması öngörülmektedir.
- **22 Mayıs:** Irak resmi kurum ve kuruluşlarından sivillere ve ABD askerlerine kadar 17 farklı noktanın hedef alındığı saldırılar gerçekleştirilmiştir. Kanlı Pazar olarak da adlandırılan bu günde toplam 19 kişi hayatını kaybetmiş, 80 kişi de yaralanmıştır.
- **23 Mayıs:** Tahran ve Bağdat yönetimleri arasında Irak'a 25 milyon m³ doğal gaz aktarılmasını öngören geçici bir anlaşma imzalanmıştır.
- **6 Haziran:** Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO), işletmesini aldığı Siba ve Mansurya sahalarının imza törenine katılmak üzere Bağdat'a giden Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, TPAO'nun o bölgede 20 yıllık bir işletme hakkı kazandığını ve bu bölgeye 1 milyar dolarlık yatırım yapılacağını söylemiştir.
- **23 Haziran:** Tikrit'teki Sünnilerin gittiği camiye yapılan saldırıda 15 kişi hayatını kaybederken 18 kişi de yaralanmıştır.
- **23 Haziran:** Bağdat'ın bir Şii mahallesinde 3 farklı noktada yapılan saldırılarda 21 kişi ölüirken 42 kişi de yaralanmıştır.
- **6 Temmuz:** İran'ın ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Muhammed Rıza Rahimi 200 kişilik bir ekiple Irak'a resmi bir ziyarette bulunmuştur. Yapılan görüşmelerde İran'ın Irak ile iletişim, yol ve inşaat yapımı, tarım ve diğer sektörlerle ilişkin işbirliği imkânları ele alınmıştır.
- **18 Temmuz:** İran Devrim Muhafızları Ordusu komutanlarından Col Ranbarzadeh, yaptıkları operasyonlar neticesinde PJAK'a ait 3 kampın ele geçirildiğini ve yaklaşık olarak iki hafta içerisinde 56 teröristin öldürüldüğünü belirtmiştir.
- **25 Temmuz:** Irak hükümeti İran'dan yıllık 10 milyar dolarlık bir doğal gaz alım anlaşması imzalamıştır. Suriye'nin de dâhil olduğu bu anlaşmaya göre İran'dan Irak ve Suriye'ye uzanan bir doğal gaz boru hattı döşenecek, ilerleyen yıllarda ise bu hat Lübnan'a kadar uzatılabilecektir.
- **30 Temmuz:** Irak Parlamentosu almış olduğu kararla 17 Bakanlığı fes-

hetmiştir. Ancak daha sonra ‘Parlamento İlişkileri, Kadınlar ve Vilayetlerden Sorumlu Bakanlıkların görevlerine devam etmesine karar verilmiştir.

- **15 Ağustos:** Kut, Tikrit, Taci, Nefef, Bakubu, Kerkük, Ramadi, Kerbela, Han Beri Saad, İskenderiye, Musul ve Bağdat’ta kent merkezlerinde bomba yüklü araçlarla gerçekleştirilen saldırılar neticesinde 66 kişi hayatını kaybetmiş, 230 kişi de yaralanmıştır.
- **29 Ağustos:** Gazaliye semtinde Sünnilerin kullandığı camiye yapılan saldırıda 28 Iraklı hayatını kaybederken 37 Iraklı da yaralanmıştır.
- **12 Ekim:** Bağdat’ta bomba yüklü araçla ve canlı bomba tarafından gerçekleştirilen saldırıda 28 kişi hayatını kaybetmiştir.
- **12 Ekim:** Türkiye’yi ziyaret eden Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari, Abdullah Gül ve Ahmet Davutoğlu ile görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmelerin ana gündem maddesi terör örgütü PKK ve terörle mücadelede işbirliğinin geliştirilmesi olmuştur.
- **19 Ekim:** Kuzey Irak topraklarından Türkiye sınırına sızan yaklaşık 200 kişilik bir terörist grup Hakkâri’nin Çukurca ilçesinde farklı güvenlik noktalarına yaptığı saldırılarda 26 Türk askerini şehit etmiştir.
- **19 Ekim:** Terör örgütü PKK tarafından 26 Türk askerinin şehit edilmesinin ardından Türk Silahlı Kuvvetleri Kuzey Irak bölgesini de içine alan bir operasyon başlatmıştır. Operasyon neticesinde 270 terörist öldürülmüştür.
- **27 Ekim:** Bağdat yakınlarındaki Şıla bölgesinde yapılan saldırı neticesinde 38 kişi hayatını kaybetmiştir.
- **2 Kasım:** Arap Birliği’nin Suriye’nin üyeliğini askıya aldığı 2 Kasım 2011 tarihindeki oylamalarda Irak hükümeti çekimser oy kullanarak Esad yönetimine desteğini açığa vurmuştur.
- **27 Kasım:** Irak genelindeki doğal kaynakların bulunması ve altyapının geliştirilmesine katkı sağlaması için %51’ini Irak’ın, %44’ünü Royal Dutch Shell ve %5’ini Mitsibushi şirketlerinin oluşturduğu Basra Gaz Şirketi (Basra Gas Company) adında ortak bir şirket kurulmasına karar verilmiştir.
- **28 Kasım:** Petrol ve doğalgazın çıkarılması ve ihraç edilmesine yönelik olarak Royal Dutch Shell ve Mitsubishi şirketleriyle 17 milyar dolar tutarında 25 yıllık bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Basra bölgesindeki yatakların işletilmesi hakkı bu iki şirkete verilmiştir.
- **15 Aralık:** 2003 yılından beri Irak’ta askeri varlığını devam ettiren ABD, resmi olarak askerlerini Irak’tan çekmiştir.
- **22 Aralık:** ABD’nin askerlerini çekmesinin ardından başkent Bağdat’ın Şii bölgelerinde gerçekleştirilen bombalı saldırılar neticesinde 70 sivil hayatını kaybetmiştir.

Notlar

- 1 "Sadr ve Sistani'den Öfke Gününe Katılmayın Çağrısı!", *İran Analiz*, 24 Şubat 2011.
- 2 Bilgay Duman, "İrak'ta "Öfke Günü" Patlaması, <http://www.orsam.org.tr/tr/...>, 28 Şubat 2011.
- 3 Bilgay Duman, "İrak'ta "Öfke Günü" Patlaması, <http://www.orsam.org.tr/tr/...>, 28 Şubat 2011.
- 4 "Iraq: Protests Spread to Kurdistan", *IPS News*, 17 Şubat 2011.
- 5 "The Iraqi Government Gets Downsized: Political and Constitutional Considerations", *Gulf Analysis*, 30 Temmuz 2011.
- 6 "İrak Başkan Yardımcısı Tarık Haşimi Hakkında Tutuklama Kararı", *Stratejik Analiz*, 22 Mayıs 2012.
- 7 Ramzy Mardini, "Iraq's Recurring Political Crisis", Institute for the Study of War, 22 February 2012, s.1-4.
- 8 Veysel Ayhan, "İrak'ta Şii-Sünni Gerginliği: Irak'ın Federe Bölgelere Bölünmesi İhtimali", <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3002>, 23 Aralık 2011.
- 9 "Iraq: bomb blasts in Baghdad kill at least 15", *BBC*, 26 Kasım 2011.
- 10 "Anbar gives 14-day notice to central government," *Aswat al-Iraq*, 20 Aralık 2011; "Maliki meets Fahdawy on Saturday to discuss the 20 demands of Anbar," *Al-Mowatan News*, 30 Aralık 2011.
- 11 "Haşimi: Irak'taki İran nüfuzuna karşı durmanın bedelini ağır ödedim", *Zaman*, 27 Aralık 2011.
- 12 "İraklı Şii ve Sünni liderle İstanbul'da mutabakata vardı", *Cihan*, 26 Şubat 2011.
- 13 "İrak krizleri El-Kaide için bir nimet", *Zaman*, 28 Aralık 2011
- 14 "İrak krizleri El-Kaide için bir nimet", *Zaman*, 28 Aralık 2011.
- 15 "At least 65 die in attack at recruitment center in northern Iraq", *CNN*, 18 Ocak 2011.
- 16 "Baghdad attacks kill at least 51", *CNN*, 27 Ocak 2011.
- 17 Bağdat'ın 100 km kuzeyinde yer alan Samarra şehri, Şiilerin 11. İmamı Hasan el-Askari'nin türbe ve camisinin bulunduğu bir yer olması dolayısıyla Şiiler için önemli bir şehirdir
- 18 "İrak'taki bombalı saldırılarda ölü sayısı 48'e yükseldi", *Zaman*, 13 Şubat 2011.
- 19 "İrak'ta bomba yüklü araçla düzenlenen saldırıda 13 kişi öldü", *Zaman*, 17 Şubat 2011.
- 20 "Iraqi dozens killed in siege at Tikrit council", *BBC*, 29 Mart 2011.
- 21 "String of Bombings rock Baghdad killing 19", *CNN*, 22 Mayıs 2011
- 22 "İrak'taki saldırılarda ölü sayısı 15'e yükseldi", *Anadolu Ajansı*, 23 Haziran 2011.
- 23 "Bağdat'ta bombalı saldırılarda 21 kişi öldü", *Cihan*, 23 Haziran 2011
- 24 "İrak'ta temmuz ayı bilançosu: 259 ölü 453 yaralı", *Anadolu Ajansı*, 5 Ağustos 2011
- 25 "At least 35 killed in twin explosions near Baghdad", *CNN*, 5 Temmuz 2011.
- 26 "35 killed in series of attacks accross Iraq, official says", *CNN*, 29 Ağustos 2011.
- 27 "İrak'ta Ağustosta şiddetin bilançosu: 295 ölü 399 yaralı", *Anadolu Ajansı*, 2 Eylül 2011.
- 28 "İrak'ta 22 Şii hacı öldürüldü", *Cihan*, 13 Eylül 2011.
- 29 "Iraq bombs: Police targeted in capital Baghdad", *BBC*, 12 Ekim 2011.
- 30 "Dozens killed in co-ordinated Baghdad attacks", *BBC*, 22 Aralık 2011.

- 31 "Iraq: bomb blasts in Baghdad kill at least 15", *BBC*, 26 Kasım 2011.
- 32 "Iraq's economy shows signs of growth", *USA Today*, 24 Haziran 2012.
- 33 "Iraq's economy shows signs of growth", *USA Today*, 24 Haziran 2012.
- 34 "Foreign investment in Iraq finally building momentum", *Reuters*, 19 Nisan 2012; "Foreign Investment in Iraq Soars", *Iraq Business News*, 15 Mart 2012.
- 35 "Shell and Iraq in new energy deal", *BBC*, 27 Kasım 2011.
- 36 "Iraq's economy shows signs of growth", *USA Today*, 24 Haziran 2012.
- 37 "Britain ends military mission in Iraq, withdraws troops", *CNN*, 22 Mayıs 2011
- 38 "Iraq Index, Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post Saddam Iraq", <http://www.brookings.edu/iragindex>, s.7-14, 30 Kasım 2011.
- 39 ABD, Irak'taki askerlerini Aralık ayı sonu itibarıyla Irak'tan çekmiştir.
- 40 "Irak F-16 savaş uçağı almayı erteledi, parayı gıdaya harcayacak", *Zaman*, 14 Şubat 2011.
- 41 "Irak, ABD'den 36 adet F-16 savaş uçağı alacak", *Zaman*, 30 Temmuz 2011.
- 42 "Iraq makes first payment in deal to buy 18 US F-16s", *BBC*, 27 Eylül 2011.
- 43 "Iraqi PM courts Iran during visit", *Al-Jazeera*, 19 Ekim 2010.
- 44 "Iran, Iraq Reach Deal on Joint Oilfields", www.iraq-businessnews.com/2011/01/10/.../5, 10 Ocak 2011.
- 45 "Iran, Iraq Reach Deal on Joint Oilfields", www.iraq-businessnews.com/2011/01/10/.../5, 10 Ocak 2011.
- 46 "Iranian top official visits Iraq", *Irish News*, 6 Temmuz 2011; "Iranian officials visits Iraq to further boost ties", <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4091795,00.html>, 6 Temmuz 2011.
- 47 "Iraq, iran sign natural gas agreement", *AFP*, 25 Temmuz 2011.
- 48 "Iraq seks Iranian gas for power generation", *Associated Press*, 23 Mayıs 2011.
- 49 "Iraq says Iran shelling of Kurdish rebels damages ties", *AFP*, 27 Temmuz 2011.
- 50 "Iranian troops attack Kurdish PJAK rebels bases in Iraq", *BBC*, 18 Temmuz 2011.
- 51 "Salehi: Iraq security important to Iran", *Press TV*, 5 Ocak 2011.
- 52 "Iran continue anti-PJAK operations", *Pess TV*, 27 Temmuz 2011.
- 53 "Iraq says Iran shelling of Kurdish rebels damages ties", *AFP*, 27 Temmuz 2011
- 54 "Irak'ın en güçlü adamı İranlı bir komutan", *The Guardian*, 30 Temmuz 2011
- 55 "Irak'taki Şiileri İran silahlandırıyor", *Zaman*, 20 Haziran 2011
- 56 "Iraqi Prime Minister's first strategic visit to China", *The Daily Star*, 30 Temmuz 2011.
- 57 "China's Iraq Investment", *Iraq Business News*, 27 Temmuz 2011.
- 58 "China, Main Economic Indicators", <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/...>, s.6, 21 Mart 2012.
- 59 "Iraq criticises Bahrain intervention in march", *Reuters*, 16 Mart 2011.
- 60 "Shiites rally behind Bahrain protesters", *ABC News*, 17 Mart 2011.
- 61 "The Iraqi government's Approach Towards the Uprisings in Syria", *RST Anatolia Daily*, 23 Haziran 2011.
- 62 "Maliki blames Syria for attacks, Assad denies claims", *AFP-France24*, 4 Eylül 2009; "Iraq and Syria recall envoys", *Al-Jazeera*, 25 Ağustos 2009 (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2012)

- 63 Bilgay Duman, "Arap Baharı'nın Irak'a Yansımaları ve Irak'ın Olaylara Yaklaşımı", *Orta-doğu Analiz*, Cilt.3, Sayı: 36, Aralık 2011, s. 32.
- 64 Duman, *a.g.m.*, s. 33.
- 65 "Irak Arap Birliği kararına muhalif", *Sabah*, 14 Kasım 2011.
- 66 "Obama and Maliki back Iraq post-war future", *BBC*, 13 Aralık 2011.
- 67 "Iraq, Kuwait move to repair relations", *Daily Times*, 27 Ocak 2011.
- 68 "Iraq, Kuwait tmove to repair relations", *Daily Times*, 27 Ocak 2011.
- 69 "Iraq-Kuwait Argue Over Competing Port Plans in the Persian Gulf", *Iraq News*, 3 Haziran 2011.
- 70 "Kuwait to Offer Guarantees on Port Project?", *Iraq Business News*, 30 Mayıs 2011.
- 71 "Italian companies to build Iraq's biggest port", *Gulf Daily News*, 17 Nisan 2011.
- 72 "Minister Threatens to Resign, High Ranking Delegation to Visit Kuwait This Week", *Aswat al-Iraq*, 25 Mayıs 2011.
- 73 "Kuwaiti port will affect our waters – Maritime official", *Aswat al-Iraq*, 25 Mayıs 2011
- 74 "Port crisis brings Iraq-Kuwait relations to new low", *The Jerusalem Post*, 08 Mart 2011; Aziz, Raber and Smith, Patrick, "Economists: Kuwait port will cut Umm Qasr traffic by 60%," *AK News*, 14 Mayıs 2011
- 75 "Kuwaiti PM on first visit to Iraq since Gulf War", *USA Today*, 12 Ocak 2011; "Kuwaiti prime minister makes historic visit to Iraq", *Al-Shorfa*, 14 Ocak 2011.
- 76 "Maliki arrives in Kuwait on an official visit is the first since he took", *Alsumaria News*, 16 Şubat 2011; "Al-Maliki visits Kuwait to discuss bilateral relations", *Al-Shorfa*, 17 Şubat 2011.
- 77 T.C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/...>, 12 Temmuz 2011.
- 78 "TPAO, Irak'ta petrol ihalesi kazandı", *Sabah*, 21 Mayıs 2012.
- 79 Serhat Erkmen, "Türkiye-Irak ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası: Başbakan Erdoğan'ın Irak ziyaretinin önemi nedir?", <http://www.orsam.org.tr/tr/...>, 28 Mart 2011.
- 80 "Başbakan Erdoğan: Erbil'i ziyaret etmenin zamanı gelmişti ama bu kolay olmadı", *Zaman*, 31 Mart 2011.
- 81 "1 Milyar \$'lık imza", *Türkiye*, 6 Haziran 2011.
- 82 Tablo Türkiye'ye göre hazırlanmıştır.
- 83 "Üç Türk Bankası Erbil'de şube açtı", *Zaman*, 30 Mart 2011.
- 84 "Üç Türk Bankası Erbil'de şube açtı", *Zaman*, 30 Mart 2011.
- 85 "Sayın Bakanımızın Irak Dışişleri Bakanı ile Gerçekleştirdiği Ortak Basın Toplantısı", <http://www.mfa.gov.tr/...>, 13 Ekim 2011.
- 86 "Haşimi: Türkiye'nin terörle mücadelede attığı adımlar meşrudur", <http://www.berlin-turk.de/dunya/news/dunya/...>, 29 Ekim 2011.
- 87 "Diyarbakır'da 13 asker şehit oldu", *Radikal*, 14 Temmuz 2011.
- 88 "Hakkari'de 9 asker şehit oldu", *Euronews*, 17 Ağustos 2011.
- 89 "Erdoğan: Bıçak kemiğe dayanmıştır", *Hürriyet*, 14 Ağustos 2011.
- 90 "5 günde 160 terörist öldürüldü", *Mynet Haber*, 29 Ağustos 2011
- 91 "Hakkari'de hain saldırı: 26 şehit, 22 yaralı", *Zaman*, 19 Ekim 2011.
- 92 "Sınır ötesi operasyonlarda 270 terörist öldürüldü", *Haber Türk*, 24 Ekim 2011.
- 93 "Kazan Vadisinde operasyon bitti", *Sabah*, 28 Ekim 2011.